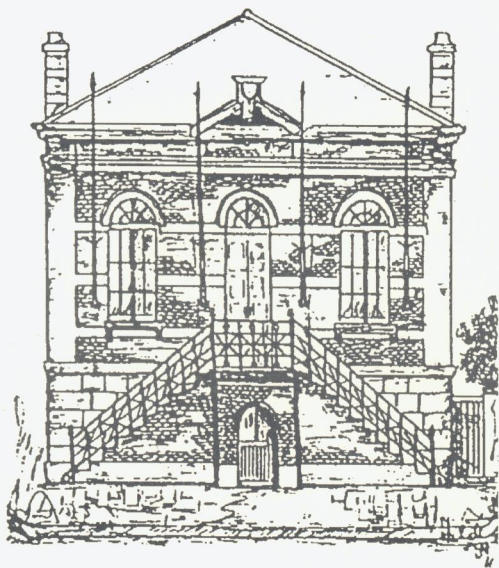

van wirskaante

orgaan van heemkundering 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

jaargang 18, nr. 3
1 september 2003

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Doel daarvan is:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Het Heemhuis

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Internet: www.amaliavansolms.org

Bankrelaties:

- Rabobank Baarle-Nassau e.o. rekening: 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan mits bronvermelding.

van wirskaante

Driemaandelijks tijdschrift
Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

Redactie: Dré Moors, Gerrit de Jong, Piet van der Flaes, Antoon van Tuijl,
Herman Janssen en Peter Tuytelaars.

18de jaargang nr. 3

1 september 2003

INHOUD

Voorwoord	A. Jacobs	118
Baarle in rep en roer	P. v.d. Flaes	120
Aon de praot mee (15)... Jan Kerkhofs	A. Moors	123
In de voetsporen van pater Ladislav (4)	H. Janssen	132
Persjonkelen	F. Willemsen	136
Bier, een middeleeuwse uitvinding	E. Verbiest	138
Werkgroep Kapel van Nijhoven (14)	G. de Jong	143
Adriaan van Campen	K. van Campen	147
Een Forceville-orgel in Baarle	H. Janssen	148
Heemreis naar Leuven	H. Janssen	152
Reiswijzer Italië	H. Janssen	155
Merkwaardigheden (36)	A. van Tuijl	157
Het jaar van de boerderij (3)	A. van Tuijl	160
Midden in de gemeenschap	H. Janssen	165
Uitgelezen	C. Derks	166
De ezel, een koppigaard?	P. v.d. Flaes	168
Gezien	C. Derks	171
Arme Amalia (45)	A. van Tuijl	172
Aanwinsten Bidoc (17)	L. Luiten	173
Wat was en wat komt	A. van Tuijl	174
Activiteitenkalender	A. Moors	

Voorwoord

De afgelopen periode heeft iedereen van het goede weer en de vakantie kunnen genieten. Voor vele ook een periode om er op uit te trekken en andere plaatsen en regio's te bezoeken. Maar voor een goede vakantie hoeft men niet ver te gaan. In Baarle is de eerste activiteit in de vakantie de Wieler6daagse en ook dit jaar kan met terugkijken op een zeer geslaagde wielerweek. Bij ons liggen de activiteiten eigenlijk stil maar onze eerste zondag en woensdagavonden gaan echter gewoon door. Deze kunnen op een groep vaste en trouwe bezoekers rekenen.

Onze vaste vakantie-activiteit is de lokale heemdag. Wie al eens mee op pad geweest is weet wat men hiervan kan verwachten en is over het algemeen een vaste deelnemer. Onze dames van de werkgroep heemdag presenteren een lokaal programma met bezoeken aan bedrijven en instellingen. Ook de cultuur en historie wordt niet vergeten. Dit jaar zijn we aan de 11e editie toe met een gevarieerd programma en ook de inwendige mens wordt op zo'n dag niet vergeten. Meedoen??? Dan inschrijven!!!

Op de eerste zondag van september wordt onze Heemkalender gepresenteerd. De huis-aan-huis verkoop van de heemkalender zorgt voor een welkome ondersteuning van onze jaarrekening. Wil je hieraan een bijdrage leveren, meld je dan aan bij het bestuur voor de verkoop van onze heemkalender in jouw straat of buurt. Wij kunnen altijd helpers gebruiken. Vanaf deze plaats zovast dank aan al onze trouwe kopers die ons hiermede ondersteunen.

In het najaarsprogramma een fietstocht langs monumentale boerderijen in Baarle. Deze fietstocht sluit goed aan bij het jaar van de boerderij. Inderdaad we bezoeken enkele prachtige boerderijen waar meestal aan voorbij rijden.

Wil je deze bezoeken dan inschrijven voor deze fietstocht.

Momenteel loopt de tentoonstelling van ons lid Christa Derks. Zij exposeert uit eigen werk onder de titel "Het begint met een potlood". Prachtige tekeningen en

keramisch werk. Loop gerust eens binnen en U zult verstelt staan van het creatief werk van Christa.

U bent altijd welkom bij onze vereniging tijdens onze openingsuren. De koffie staat er altijd bruin en er zijn altijd leden die om een praatje verlegen zitten. Altijd welkom dus !!!!

Ad Jacobs, Uw voorzitter.

Oproep

Wie wil meehelpen om de gegevens van de burgerlijke stand van Baarle-Nassau in Excel/computer te zetten? Wie meehelpt, krijgt een exemplaar voor eigen gebruik! Eventueel stellen we tijdelijk een oude computer ter beschikking. Geef uw naam op in het Heemhuis bij de coördinator van de Werkgroep Genealogie, Jan Brunier.

Baarle in rep en roer ***Een mislukte legeroefening***

Piet v. d. Flaes

We tekenen als datum op, 31 juli 1946. De tragische gebeurtenissen van die dag zullen voor altijd op mijn netvlies gebrand staan. Die dag zou het levenseinde betekenen voor twee jonge soldaten en onbeschrijfelijk lijden voor enkele zwaargewonden en een aantal met lichtere kwetsuren. Het werd tevens het einde van een legeroefening op vrij grote schaal welke in Baarle gehouden werd. Waarom moest er geoefend worden, zo kort na de bevrijding?

Nederland wilde desnoods met geweld zijn voormalige kolonie Nederlands-Indië weer in handen krijgen. Het besluit daartoe was door de regering in Londen al genomen. In 1942 begon de Japanse bezetting van de Nederlandse koloniën. De slag in de Java-zee eindigde in het nadeel van de Nederlanders. Ze gingen compleet ten onder. Vooraf was er al muiterij aan boord geweest wegens het verlagen van de lonen der schepelingen. De vechtlust was daardoor al niet bijzonder groot.

Japan gaf zich op 15 augustus 1945 over. Het had toen in Indië nog een flink aantal soldaten in dienst. Die gingen over tot het trainen en bewapenen van de zogenaamde “peloppers”. Dat waren mensen die zouden gaan vechten voor hun vrijheid en tegen de Nederlanders die voordien schatten verdienden aan de talloze producten die hun kolonie voortbracht, zoals olie, tabak, rijst, rubber, tin en specerijen. Nederland wilde dus, wat het ook zou mogen kosten, deze wingewesten terughebben. De hele wereld was er zeer fel tegen.

Veel Nederlanders zaten na de bevrijding nog een tijd in de Japanse kampen. De Japanners werden uiteindelijk nog hun beschermers tegen de strijders voor onafhankelijkheid. Engeland stuurde troepen vanuit Brits Indië, o. a. ook van die befaamde vechtjassen, de Ghurka's. Die stootten er echter op zo verwoede

tegenstand dat ze besloten te wachten op de aankomst van Nederlandse eenheden.

Bij de eerste Nederlanders die voet aan wal zetten, was onze dorpsgenoot J. Gulickx. Hij zou er bijna vier jaar vertoeven. Hij kreeg zijn opleiding in Schotland. Het troepentransport ging toen per schip. Dat duurde lang en kostte heel veel geld. Dat hoeft geen betoog.

Dit leger bestond uit een allegaartje van voormalige verzetstrijders en mensen uit de ordediensten. Het stond onder opperbevel van Prins Bernard. Er haakten er echter veel af. Ze konden na jaren van spanning en onregelmatigheid niet wennen aan discipline die een geregeld leger nodig heeft. In allerijl werden verschillende lichtingsjaren opgeroepen en werd de dienstplicht weer ingevoerd. Men had echter totaal geen kader. Er was een groot tekort aan korporaals, sergeanten om van officieren maar te zwijgen. De grootste “kwèèkers”, zoals wij hier in Baarle zeggen, werden het eerst bevorderd. Pas in 1948 werd de K.M.A. heropend. Toen kon een goede officiersopleiding weer van start. Het Nederlandse leger was niet klaar om oorlog te voeren.

En nu terug naar Baarle begin juli 1946. Er waren militaire oefeningen op komst. Reeds enkele dagen waren wij getuige van soldatenbewegingen. Ze kwamen te voet en op vrachtwagens vanuit het zuiden. Ze waren uitgerust op zijn Engels maar ook Duits wapentuig was daaraan toegevoegd. Zo zagen we machinegeweren 42. Dit wapen werd de oorzaak van alle ellende welke hen op die dag overkwam. Zo'n 42 was een uitmuntend wapen. Het werd in 1942 geheel herzien om alle gebreken uit te bannen. Ik heb een grote tekening waarop tot in detail te zien is hoe het werkt.

Baarle had tijdens de bevrijdingsdagen enorm te lijden gehad. Niet alleen de achteraf gelegen gehuchten maar ook het centrum was zwaar getroffen. Deze

grootscheepse oefening bracht bij menigeen nare herinneringen aan deze barre tijd terug.

Het was een meerdaagse oefening. Ze begon langs de grens en via de Baarleheide drong men door tot in het dorp. Bij ons thuis waren de kanonschoten der tanks, het werpen van handgranaten afgewisseld met schoten uit allerlei wapens duidelijk te horen. Op ons erf verschenen Churchill-tanks die zich af en toe in de strijd mengden. Ik zelf werkte toen bij het Hooghuis (nu Gaarshof). De bedrijfsleider zei tegen me: "Ga maar naar huis, Piet, neem maar vrij." Op een draffe vertrok ik. De soldaten waren bezig stellingen te betrekken rond het Hooghuis. Ze groeven zich in, in afwachting van het komende gevecht. De "tegenstanders" lagen in de buurt van de Fransebaan. Ik was vlak bij onze woning toen ik zag hoe de aanvallende soldaten zich uit hun liggende posities oprichtten en rennend zich richting Hooghuis repten. Plotseling hoorde ik het geluid van zo'n Duits machinegeweer en zag hoe verschillende soldaten neervielen. Ik was totaal verbijsterd. Er werd driftig met een witte vlag gezwaaid en meteen verstomde het schieten. Even later verschenen er rode-kruiswagens om de gewonden op te halen. Die werden naar ziekenhuizen in de omtrek gebracht. Bij ons lagen de ruiten aan diggelen en vertoonden de muren de sporen van scherpe kogels die afgevuurd waren. Tegenover ons woonden enkele mensen in een kippenkooi. In hun houten bedstee werd ook een kogel teruggevonden. Die werd door de marechaussee medegenomen. Ik werd ondervraagd door die heren.

Dit was het treurige slot van deze oefening. Het resultaat was twee doden, enkele zwaar- en een serie lichtgewonden. De opgekomen pers werd beleefd verzocht niet al te veel aandacht aan deze zaak te besteden.

Het heeft ons allen diep geschokt.

Aon de praot mee (15)... Jan Kerkhofs

“As postmister was ik héél klantgericht en dee nooit moeilijk”

Dré Moors

Wie is Jan Kerkhofs

Jan was in de periode 1 februari 1958 tot 14 september 1988 een zeer bekende Baarlenaar. In die periode was hij namelijk “postmister” in het postkantoor van Baarle-Nassau. Hij werd geboren in Hoogeloon, een klein dorpje in de Brabantse Kempen. Op 29 september 1930 zag hij het levenslicht. Eind deze maand wordt Jan dus 73 jaar. In het gezin van de ouders van Jan groeiden 9 kinderen op: 5 jongens en 4 meisjes. Vader en moeder Kerkhofs runden in Hoogeloon een postkantoor, een kruidenierswinkel en een schildersbedrijf.

Zijn vrouw Riek van Loon werd geboren op 17 augustus 1932 in Reusel. Jan leerde Riek kennen in Eersel toen ze daar als kraamverzorgster werkzaam was.

Jan, elke dag genietend van het leven.

Afgelopen maand is Riek 71 jaar geworden. Op 28 januari 1958 trouwden Jan en Riek in Reusel. Uit hun huwelijk werden 2 jongens geboren, Martie en Pieter. Martie is nu 43 jaar en Pieter is 35. Jan, zijn vrouw Riek en hun zoon Pieter zijn nog steeds woonachtig in Baarle-Nassau in de Burgemeester de Grauwstraat.

De jeugd van Jan

Jan kan zich zijn jeugd jaren nog heel goed herinneren. “Onze pa en ons moeder han mee 9 kinderen unne flinke nest. Er moest daarom geld verdiend worden. Ons moeder verzorgde het postkantoor en de winkel. Onze pa bemoeide zün eigen mee het schildersbedrijf. Hoogeloon was toen bekaanst net zo groot als Ullecoten nou. De meensen uit Hoogeloon kwamen zo bekaanst dag en nacht bellen bij ons thuis in ut postkantoor. De pastoor had telefoon, de mulder en den houthandel. Dan hadde ut mist gehad. De meensen stonden dikwuls in de rij om te bellen. De plug er insteken as ze wouwen bellen. Zo ging dè. As ze gebeld han wier aon Endhoven gevraagd hoeveel ut gekost had”, aldus Jan.

Op de lagere school was Jan kennelijk altijd al een van de beste leerlingen. Opvallend was dat het in Hoogeloon toen al een gemengde school was. In de eerste klas zaten 36 leerlingen, 19 jongens en 17 meisjes. Jan: “Hoogeloon was toen al vooruitstrevend! De pastoor, die zag dè eigenlijk nie zo zitten. Ik kos vrij goed leren, veural in rekenen was ik goed. En ik kan het nog net zo goed as vruger. 23×75 , ik hoef er nie over na te denken. Dèt is 1725.” Ik vertrouwt het niet helemaal en geef Jan ook een rekensommetje op, 32×13 ... Na twee seconden geeft Jan al het goede antwoord: 416!

Jan: “Bij den bakker heb ik het zo gezien of ik teveul of te wennig mot betaolen. Toen ik nog postmister was, was ik mee de kas opmaaken in un paor minuten klaar. Ik han gin telmachine nodig. Het hoofd van de lagere school wonde vlak neffen ons. Zijne hof was ok neffe die van ons. Het schoolhoofd kwikte altij heel lekkere aardbeien. Op unne dag han men drie vrienden en ik un gat gegraven in den hof. Wij aon ut aardbeien jatten. Mar we han pech, ze zagen ons. Nou, dè hebben we motten besnieten, ha, ha, ha! Hij belde naor ons thuis, onze Jan mos efkes komen... De hele week moesten we na schooltijd un half uur lang op ons knieën op de stenen vloer zitten mee ons handen boven de kop. En in die

handen unne zware Belze kaai. Naoderhaand hebben we nooit gin aarbeien mir gejat!”

Jan vervolgt zijn schoolervaringen.

“Na de lagere school ging ik naor de Mulo in Netersel, 5 km van Hoogeloon. Zomer en wenter mee de fiets. In een klein gebouwke is de Mulo begonnen mee 16 leerlingen, waaronder ikke. De Mulo was op woensdagmiddag en op zaterdag. De onderwijzers die op de laagere school les gaven, deeën dè om un centje bij te verdienen. Thuis mossen we veul huiswerk maoken. Dè viel nie mee. Ik fietste en ik voetbalde gère. De mister uit Bergeijk was eens unne keer zonne hoed kwijt. Hee iemand menne hoed gezien, vroeg ie aon ons. Jao, zee Fraans van de Mulder, op de weg van Bergeijk naor Hoogeloon, mister. Afijn, Fraans en ik pakten de fiets en gingen den hoed zuuken. Wij zen héél de middag weggebleven. . . .ginne hoed gevonden! Dan zal ie wel deur iemand aandere zijn meegenomen, zee de mister.”

Jan aan het werk

Na drie jaar studie behaalde Jan zijn Mulo-diploma. Tijd om aan het werk te gaan vonden zijn ouders. De meeste mensen uit Hoogeloon gingen werken bij Philips in Eindhoven of op een van de vele sigarenfabrieken in de regio zoals Karel I, Willem II, Agio, Velasques etc.

Jan: “In dieën tijd stonden er toevallig een paor advertenties in de kraant. De geminte Hoogeloon vroeg volk en de Post in Endhoven ok. Goddorie, het stadhuis van Hoogeloon stond schuins tegenover ons. Die van de geminte kwamen dikwijls zat bij ons thuis. Ik docht, ik goi mar naor Endhoven, dè is toch veul levendiger. Ik solliciteerde en binnen één week hoorde ik dè ik kos beginnen. Het hoofdpstkantoor stond bij de Catharinakerk. Elk dag mos ik 40 km fietsen. Ooit veul nat gewiest. Irst kreeg ik een cursus van negen maonden. Ik leerde er o.a. het morse-alfabet. Ik weet nog: B is streepje, puntje, streepje, puntje. En A is punt, streepje. Dè heb ik nog onthouwen. Aardrijkskunde heb ik ok veul geleerd. As ge op de expeditie kwaamt te werken was het nie de bedoeling dè ge een half uur mos gaon zuken waor Oude Beertha ligt. Ok leerde ik er de giro, spaoren, telefonie en telegrammen.

In Endhoven ben ik aon het loket begonnen. Na vier maonden wier ik verplaotst naor ut station. Daor kwaam de post binnen. Toen al was ik heel dienstbaar. De mensen helpen stond bij men hoog in het vaandel. Ik kos daor goed overweg mee de vrouw van Frits Philips. Ze dee ok werk veur het Rooie Kruis. Mijn collega's han heur zo'n bietje links laoten liggen. Ik heurde dè zo aon en zee, mevrouw Philips, wacht mar even, ik zal voor u zorgen. Toen kreeg ik een schoon cadeautje van heur. Later dee ze altij de groeten aon men as ik er nie waar. Ik hai ok altij enveloppen bij de haand. Was iemand die vergeten, dan gaaf ik die veur un paor centen.

Mee alle meensen, ok mee Ben van Gelder, de veurzitter van PSV, kos ik goed opschieten. 's Mergens hai ik zenne post al uitgesplitst as ie kwaam om de postbus te lichten. Regelmatig kreeg ik gratis kaortjes veur PSV.

Na één jaor vroegen ze in Eersel om unne vervanger veur de postmister. Die wou een week mee vakantie. Menne chef vroeg of ik zin hai. Ik hoefde nie lang na te denken.

Om vijf uur uit bed, want ik mos om zes uur beginnen. Het beviel men heel goed. Ik was heel zelfstandig. Het beviel men zo goed dè ik op bekaanst alle postkantoren van de Kempen de postmister heb vervangen. Zo heb ik gewerkt in Oirschot, Vallekenswèrd, Best, Son, Reusel, Blaodel, Haopert, Irsel, Stinsel, Veldhoven, Hoge Mierd, Lege Mierd, Zilst, Luyksgestel, Bergeijk. Ik verdiende ok meer. Ik kos veur niks eten en ik kos declareren."

Jan op uitgaans- en vrijerspad

Voor al in de begintijd dat Jan ging werken, ging hij wel eens met meisjes uit. Kalverliefde noemt Jan dat. "Ik heb wel enkele meskes gehad. In elke stad unnen aandere schat. Het ging wel gemakkelijk. Het waren mar scharreltjes, het was al wir gauw over en sluiten. Vruger gingen we veul kermessen af in de buurt. In Hoogeloon kwaam ik veul in ut café van opa zaliger. Het was een boerencafé. Un pintje drinken, een potje kaorten en biljarten, daor hield ik men mee bezig. Op tijd zat gewiest, ha, ha, ha. Ons moeder was nie gemak. Ik weet nog goed. In Endhoven waren bevrijdingsfeesten, waaronder unne wielervedstrijd. De Post zou zoveul fietsers leveren, Philips zoveul, aandere bedrijven zoveul. Ik hai

dieën dag al gewerkt en zestig km gefietst. Om zeven uur 's avonds was ut ronde van Endhoven. Die won ik. Aankomst was in ut Philipssportpark waar we nog un paor rondjes op de sintelbaan mossen fietsen. 20.000 man zaten er te kijken !! Natuurlijk nog unne stevige pint gepakt. En ons moeder kwaad!!”

Ik vraag Jan of hij ooit wielrenner heeft willen worden. “Nee, nee, er zijn er veel geroepen en weinig uitverkoren”, aldus Jan.

Toen Jan de postmister in Eersel verving, leerde hij er zijn vrouw kennen. “Mijn vrouw was kraamverzorgster. Ok op zondag mos ze dikwijls werken. Kindjes kopen goi altij deur. Het was liefde op het eerste gezicht. We han unne korte, duurzame verkering. Nog gin twee jaar”, aldus Jan. Op 28 januari 1958 trouwt Jan met zijn geliefde Riek.

Jan postmister in Baol

Direct na het huwelijksfeest is Jan met zijn vrouw vertrokken naar Baarle-Nassau. Een huwelijksreis zat er, met tien dagen vakantie per jaar, niet in. In Baol, daar kon hij beginnen als postmister.

Het postkantoortje in de Nieuwstraat (huisje met vlaggenstok)

“In het begin wonden wij op de Bredaseweg bij Jos Nooyens waar vruger ut steenfabriek was. We hebben daor tien maonden gewond. Mee werken ben ik begonnen aan de Nieuwstraat bij Wieske Slockers. Dè was een grote veraandering tegenover Endhoven. De meensen in Baol stonden in het postkantoor elkaor bekaast in ut gezicht te tuffen. Nie moedwillig natuurlijk. Ge kost nou eenmaol nie hot of haar. As ge most telefoneren stond bekaast heel Baol mee te luisteren. Al die gekke dingen meer. Ik docht dikwijls, waor ben ik toch aon begonnen om in zo’n kot te gaon zitten. Laoter zijn wij verhuisd naar ut nieuwe postkantoor en ons nieuwe huis aan de Burgemister de Grauwstraat. Mee unne koets wieren we op unne ludieke manier naar de Burgemister de Grauwstraat gereeën. Nog laoter betrokken we un nieuw postkantoor aon ut Sint Annaplein. Tegenover de Nieuwstraat waren die nieuwe postkantoren un verademing.

Ok in Baol was ik héél klantgericht. Meensen uit Chaam, Alphen en Tilburg kwamen ok bij-men. Legitimeren? Nou eh, ik dee nie moeilijk. Ik dee nooit moeilijk. In het hoofdpstkantoor in Tilburg kossen ze nie velen dè ik zo goed mee de meensen in Baol kos omgaon. Ik waar nie ambtelijk. Op zondagaovond

Jan en Riek, achter in de koets, verhuizen naar de Burg. de Grauwstraat

wier om elf uur dikwijls al unne auto vol mee expressen leeggemaakt. En in Tilburg op het hoofdkantoor mar mopperen dat er op maandag zoveel expressen kwamen uit Baol! Ik heb zondags ok wel eens uitbetaald. Iemand was doodgegaon. De weduwe wouw gin successie betaolen. Toen ik het spaorboekske hai uitbetaald zee ik: het boekske mergen wel opstoken hè!

Ene keer ben ik kwaod gewiest. Het was just twaalf uur gewiest. Ik laag net in bed en er wordt aongebeld. Hij mos unne postzegel hebben van vijf cent. Was veur un felicitatiekaort die ie was vergeten te versturen. Ik heb er niks van gezegd. Hij docht det ie boven alle meensen stond in Baol. Tegen zo iemand kunde beter oewe mond houwen.

Er kwaam ok uns unne boer uit Castel mee unne big in un kiestje. Mot mee de ijzeren weg mee, kan dè, vroeg ie. Dan bende hier wel verkeerd! Ge bent hier bij de Post. Ik heb hem toen mar naor Miet de Graauw gestuurd,” aldus Jan.

Jan zit op zijn praatstoel en weet niet meer van ophouden: ”Ik heb altij veul te werken gehad. Spaoren, giro en veul verzendingen. Anna Smeekens werkte ok bij men veur twintig uur per week. Unne overval heb ik nooit meegemaakt. Toen wij eens op vakantie waren in de Ardennen, las ik daor in de kraant dat er unne overval in Baol op ut postkantoor was gewiest.

Ik wies iedereen in Baol, Castel en Ullecoten te wonen. Kende iedereen bij naam. Ik ben begonnen mee de bezorgers Jef Leuris, Jan Gulickx, Gerard Gulickx, Jan Bastiaansen en Piet Theeuwes. Laoter kwamen daor Willy en Jaak Leuris bij. Deur héél Baol, Castel en Ullecoten wier mee de fiets bezorgd. Toen ik in 1988 mee de VUT ging, werkten we mee 25 man.

Ik heb mijn werk altij as hobby gezien. Heimwee naor ut werk vind ik dom. Er is unne tijd van komen en gaon. Dè motte realistisch bekijken. Gisteren ben ik nog op het postkantoorke bij C1000 gewiest. De postvoorziening nou vind ik niks. Mar ja, wie ben ik. Ze motten alles binnen een paor weken kennen. Kan nie. As iemand van men 10.000 gulden mos hebben dan kreeg ie die. Tegenwoordig motte dè drie daogen van te veuren bestellen”, aldus Jan.

Fietsen, fietsen en nog eens fietsen

Op 14 september 1988 ging Jan met de VUT. Hij viel bepaald niet in een gat. Jan: "Bij mijn afscheid kreeg ik een nieuwe fiets. Ik heb meteen de fiets gevat. Nie nagedacht. Nie thuis gaon zitten kijken. Na zes jaar had ik al meer dan 100.000 km mee mijn fiets gereëen! Kuis en kuis versleten was ie. Afgelopen jaar fietste ik meer dan 19.000 km. Tot eind juli dit jaar al weer 10.000 km. Ik fiets eigenlijk het hele jaar." Ik vraag hem waarom hij altijd alleen fietst.

"Den ene die zaogde, zou het nie waaien. Den aandere zee, is het niet te koud, zou het nie te heet worden, zou het gaon regenen. Dè was ik beu. Ik goi op men eigen. Maandag heb ik 126 km gefietst. Gisteren 111 en eergisteren 104. Ik kijk naor de haon op den Belze kerktoren hoe dèt ie staot. Pak mijn fiets en weg ben ik. Vroeger luisterde ik nog op de radio naor Johan Verschueren. Komt nou pas om kwart over negen. Dan zijn de meensen bekaanst al aon de soep toe!

Ik word nie gaauw moei. Mijn fiets hee zeuven versnellingen. Onderweegs kijk ik naor de fazanten, eenden, konijnen en de natuur. Jammer genoeg heb ik in mijn linkse oog mar 5% licht. Mee geboren. Ik fiets altij vanuit Baol. Veurbij Hoogstraoten kom ik nie veul. Het is er te kaol en en te doods, veural in de

Kilometervreter Jan zoals we hem allemaal kennen

winter. Daor is zoveul natuur vernield. Wè wilde, daor ruukte altij stront en is alleen mar mais te zien.

Op zondagmorgen haol ik bij bakker Broeckx vers brood, ook veur de pastoor. Dan kan ie in zijn bed blijven liggen, ha, ha, ha! Op zondagmorgen breng ik de uitslagen thuis van duivenclub de Valk. Ik fiets dan zo'n 40 km. Mee mijn eigen duiven ben ik gestopt. Ik wil gin ruzie mee de nieuwe burenen. De kooi is trouwens kuis en kuis versleten."

Hulp van de pastoor

Jan is nooit misdienaar geweest. Toen Jan in 1988 met de VUT ging vroeg o.a. Wout Rijgersberg hem of hij wilde helpen in de kerk. Jan wou dat wel doen, mits het niet zou gaan om administratief werk. Dat had hij heel zijn leven al gedaan. Al jaren is Jan koster in de Hollandse Kerk. Uitvaarten, trouwpartijen, gouden bruiloften, Jan is van de partij. Jan zorgt er voor dat alles op tijd klaar staat. "As Maickel komt hoeft ie niks mir te doen. Ik ben altij ruim op tijd, zo ben ik", aldus Jan.

Afscheid

Jan wordt nu wat ongedurig. Hij heeft een afspraak met de kapper en zoals gezegd, Jan is een man van de tijd. Vooruit, nog vijf minuten heeft hij voor ons gesprek. "Baol is een heel interessant dorp. Altij bedrijvigheid. Kijk naar Chaom. Dè is niks. Ik heb altij goeien aord gehad in Baol. As ik Baol vergelijk mee de Kempen waar ik ben opgegroeid valt wel op dat ut hier nie zo gemoedelijk is. Hier zijn de meensen meer veur der eigen.

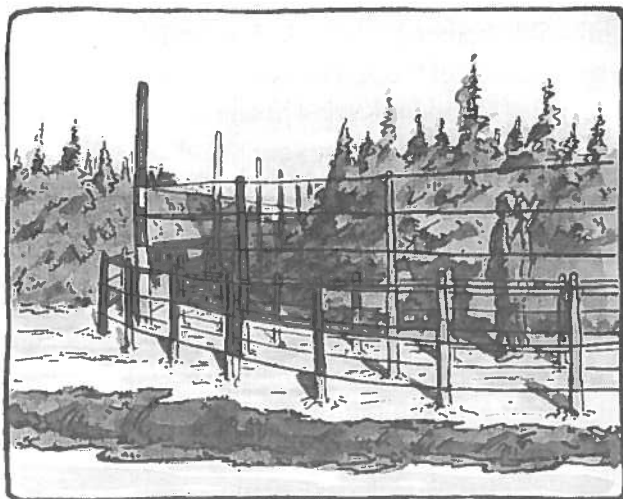
De zondagsbezoekers, daar heb ik nie veul last van. Ge het de lusten en de lasten. Ik zet dan wel munne auto op tijd buiten, aandere kan ik er nie mir uit. Mar nogmaols, Baol bevalt mij goed. Bij Neel pak ik op tijd een pintje en leg er un kaortje. Mee mijn vrouw rij ik gère mee de auto naor de Bockenrijer en Postel en zo. Ik hoop det ik zo samen mee men vrouw nog veul jaoren veurt kan doen", aldus Jan.

Jan, dat laatste gunnen wij jou van Heemkundekring Amalia van harte toe. Heel erg bedankt voor dit gesprek.

In de voetsporen van pater Ladislas (4)

Herman Janssen

Bij begin van de Eerste Wereldoorlog verbleven er een miljoen Belgische vluchtelingen in Nederland. Vele honderden logeerden bij familie of vrienden in Baarle, vele duizenden passeerden ons dorp met de trein. In december 1914 waren er nog altijd 200.000 Belgen in Nederland. Zij verbleven in vluchtelingenkampen.

From W. Claver

Het neutrale Nederland was vanaf de lente van 1915 afgesloten door middel van een dodelijke schrikdraad, een ijzerdraadverspering waar 2.000 volt stroom doorheen werd gejaagd. Bijna 200 kilometer lang en twee tot drie meter hoog. De draad liep door dorpen en bossen, dwars door boomgaarden, over

weilanden, landerijen en beken. De draad werd geplaatst door de Duitse bezetter. Grensbewaking was arbeidsintensief en vergde zoveel soldaten die beter aan het front konden worden ingezet, dat de Duitsers voor deze efficiënte oplossing kozen. Heel wat burgers stierven aan “den draad”. Het merendeel van de slachtoffers waren jonge Belgen die via het neutrale Nederland het geallieerde leger trachtten te bereiken.

Opmerkelijk is dat Nederland nooit officieel heeft geprotesteerd tegen de Duitse elektrocutiedraad. Daar was een reden voor. Deze dodelijke grensversperring immers hielp om de neutraliteit te handhaven. De Nederlandse regering was tot

alles bereid om die neutraliteit te redden. Zelfs het spelen van het Nederlandse volkslied (“...ben ick van Duytsen bloet...”) werd verboden uit angst dat geallieerden daar aanstoot aan zouden nemen. De neutraliteit hield in dat soldaten van oorlogvoerende naties moesten worden opgepakt, ontwapend en geïnterneerd als zij al dan niet per ongeluk de grens overschreden. In interneringskampen in Amersfoort, Zeist, Harderwijk en Bergen aan Zee zaten jarenlang 30.000 gevluchte Belgische militairen opgesloten.

De stemming in Nederland was tijdens de Eerste Wereldoorlog over het algemeen pro-Duits, of beter: anti-Engels. Dat laatste had te maken met de brute wijze waarop de Britten vijftien jaar eerder Nederlandse afstammelingen hadden weggejaagd tijdens de Boerenoorlog in Zuid-Afrika. Tijdens de oorlogsjaren heeft het er zelfs enige malen om gespannen of Nederland toch niet de kant van de Duitsers zou kiezen. Opperbevelhebber generaal C.J. Snijders was daar voorstander van. Steeds opnieuw ruziede hij met de regering, die strikt de neutraliteit wilde handhaven. Het is eigenlijk verbazingwekkend dat de Nederlandse regering deze pro-Duitse generaal niet gewoon de laan uitstuurde. De enige reden daarvoor was dat de jonge koningin Wilhelmina bij die conflicten consequent de zijde van haar opperbevelhebber koos.

In Nederland waren destijds 500.000 mannen gemobiliseerd. Zij hadden hun gezin en hun werk in de steek moeten laten. In de laatste jaren van de oorlog sloeg de ellende toe: bedrijven gingen dicht, duizenden arbeiders kwamen op straat te staan. Daar kwamen ziekte en honger bij. Het broodrantsoen was verlaagd. In Amsterdam en Rotterdam werden troepen ingezet om plunderingen de kop in te drukken. Toen op 11 november 1918 het einde van de oorlog kwam en Nederland de rekening kon opmaken, stond de zaak er beroerd voor. Maar wie de vergelijking maakt met de verwoestingen in België en Frankrijk, kan niet anders dan concluderen dat Nederland toch door het oog van de naald was gekropen.

Al met al hadden de oorlogvoerende landen weinig waardering voor de Nederlandse neutraliteit, die zij vaak als lafheid beschouwden. Bovendien verdachten zij het land ervan profijt te slaan uit de oorlog. Toen Nederland aan het einde van die oorlog vluchtende Duitse troepen toestemming gaf om over

Nederlands grondgebied de veilige heimat te bereiken en vervolgens óók nog eens asiel verleende aan de vluchtende Duitse ‘oorlogsmisdadiger’, keizer Wilhelm II, was voor België de maat vol.

Op het moment dat de geallieerde overwinnaars in 1919 in Parijs om de tafel gingen zitten om Europa opnieuw in te delen, eiste België als straf voor de Nederlandse houding een deel van het grondgebied voor zich op: Zuid-Limburg (ten zuiden van Roermond), Zeeuws-Vlaanderen en de Westerschelde. Het Nederlandse leger maakte zich klaar om België ‘preventief’ binnen te vallen, maar op een nieuw Europees conflict zaten de geallieerden niet te wachten...

Driedaagse heemreis “in de voetsporen van... Pater Ladislas”

Op zondag 29 augustus 2004 nemen wij U mee voor een driedaagse busreis naar de Westhoek. We doen dat in de voetsporen van Jefke Segers, beter gekend als kapucijnenpater Ladislas (1890-1961). Tijdens de Eerste Wereldoorlog was deze Zondereigenaar vier jaar brancardier aan het IJzerfront. Hij schreef zijn ervaringen in een boek. Wij maken daarvan gebruik voor onze rondrit langs de littekens van de Grote Oorlog. Aan de hand van authentieke teksten laten wij pater Ladislas zelf aan het woord. Hij is onze “gids” doorheen de Westhoek. Aan bod komen persoonlijke belevenissen en thema’s als vrede, oorlogswaanzin, verdriet, doodstraf, kindsoldaten, herdenking van gesneuvelden, enz. Actueler kan bijna niet.

Een greep uit het programma

De eerste dag van de reis staat in het teken van de Duitse opmars en de overstroming van de IJzervlakte. We bezoeken het klooster waar pater Ladislas zijn oproepingsbevel kreeg. Vervolgens reizen we naar de frontlijn Diksmuide-Nieuwpoort. We volgen een tijdlang de Slag om de IJzer die eindigde met de onderwaterzetting van het gebied, het begin van een uitzichtloze loopgravenoorlog. We bezoeken o.a. een Belgisch soldatenkerkhof en brengen hulde aan Emiel Van Dyck, eertijds schoolmeester in Zondereigen. We logeren in een oude kasteelhoeve, ten tijde van de oorlog een vooruitgeschoven Duitse observatiepost middenin het overstroomde gebied.

De tweede dag rijden we naar het niet-overstroomde deel van het Belgische front: de heuvelkam van Passendale tot Mesen. We wandelen door loopgraven en langs oude mijnenkraters. Tot slot vertellen landbouwers hoe zij nog dagelijks met de oorlog worden geconfronteerd.

De derde dag voert ons naar Poperinge en Ieper, steden met een totaal verschillend oorlogsverleden. In Poperinge worden we ontvangen in een perfect bewaard gebleven Engelse soldatenclub. In Ieper bezoeken we de heropgebouwde lakenhallen met de internationaal bekende tentoonstelling 'In Flanders Fields'. Ook een wandeling over de vestigingswerken staat op het programma.

Het ter plaatse voorlezen van citaten uit het boek van pater Ladislav vergroot de betrokkenheid en laat diepe indrukken na. Wij vragen aan de deelnemers dat zij openstaan voor de thema's die wij aanbrengen en dat zij luisteren naar de ervaringen van iemand die er op de eerste rij bij was.

Laat deze kans niet voorbij gaan en schrijf zo snel mogelijk in. Dat wil zeggen: neem een optie op deelname. Begin 2004 vragen wij om de deelnameprijs over te maken, pas na betaling is de inschrijving definitief. De deelnameprijs bedraagt 225 euro per persoon in geval van overnachting op een tweepersoonskamer. Voor een eenpersoonskamer vragen we 25 euro toeslag. Leden van heemkundekring Amalia van Solms krijgen 25 euro korting. Geef je naam op in het Heemhuis, bij Herman Janssen (014/63.40.77) of Frans Van Gils (014/63.35.88).

In de prijs zijn inbegrepen: drie dagen bus met chauffeur, zes maaltijden met drank, twee overnachtingen in een driesterrenhotel, gids-, inkom- en organisatiegelden. Niet inbegrepen zijn: picknick op de heenreis, vrij avondmaal op de laatste dag, eventuele dranken na het avondmaal.

Persjonkelen

Fons Willemsen

We gaon 't 's hebben over persjonkelen. Zeker weten dè de meeste mensen nie weten wè dè is. Ik zal't 's goed uitleggen.

Het gebeurde mèr twee keren per jaor, mee Allerheiligen en Allerzielen. Toen ik mèn Plechtige Communie gedaon had, mocht ik ook mee gaon persjonkelen. Dè deej'k mèr wè gèère. Het ging zo. 's Mèèrgens nao de mis van zeuven uren kon'de aon de gang. Mèr ik moest van ons moeder naor huis komen. Dan nao de middag mèr gegaon. Ik moest dè nog leren dus ons moeder ging den eerste keer mee. Ze zeej: "Fons, jongen, 't gaaj zo: ge loopt ene keer de kerk in, dan gao'de ergens aachterin zitten, op oew knieën, ge bidt vijf Onze Vaoders en vijf Wees Gegroetjes en dan kom'de gaauw de kerk uit. Buiten bid'de ook enen Onze Vaoder en een Wees Gegroet en dan hed'de veul goed gedaon veur een zieltje in't vaogevuur. Als dè klaor is dan kun'de opnieuw beginnen veur een aander zieltje." Zo heej ons moeder mèn dè geleerd. De mensen geloofden, als ge dè meej vol overtuiging deed, dè ge een ziel gered had. Dan heb ik 'r veul gered want ik kon 'r nie genoeg van krèègen. Ik deej dè zo gèère, dè in en uit de kerk lopen. Dè was iets apart!

Tot zolang ik bij Sjul Lex (Martens) woonde als knecht, ben ik dè blèèven doen. Bij Sjul waoren 't heel christelijke mensen. En weet'e wè, ge hoefde dè persjonkeluur nie te werken! Daorum persjonkelde ik ook al zo gèère.

Mèr ge meugt gerust weten, gelovig ben ik nog wel heel veul. Ik kom gèère in de kerk. Daor komde tot rust en aandars nergens mèr! Eén ding wil ik ook hier kwijt; schaom't oe eigen nie veur oew geloof. Dan zul'de wel het beste vaoren. Nou mot'e nie denken dè veuraon in de kerk altij de beste mensen zitten. Dan kunde't wel eens fout hebben. 't Zit'm nie in de rijkdom. Daor zal ik het de volgende keer nog wel 's over hebben.

Wè is't'r toch veul veraanderd nao den oorlog. Zo weinig mensen die nog bidden. Dè lèkt toch zo. Mèr dè moet ieder veur z'n eigen weten. Persjonkelen doe ik ook nie meer. Dè's uit de mode!

De volgende keer schrijf ik over de verdeling en verpachting van de plaatsen in de kerk. Dè hedde nog van me te goed.

Noot van de redactie

Het woord persjonkelen is een verbastering van de naam Portiuncula. Zo heet een klein kapelletje dat te vinden is in de grote Franciscuskerk van Assisië. Oorspronkelijk is die kapel van de Benedictijnen en toegewijd aan Maria. Na verloop van tijd wordt de kapel overgedragen aan de Franciscanen. Later verleent de paus een aflaat aan ieder die in dit kleine heiligdom komt bidden. Door toedoen van de Franciscanen ontstaat de gewoonte om meerdere aflaten te verdienen door al biddend in en uit te lopen. Zij doen dat op 3 augustus wat voor hen een speciale feestdag is.

Een aflaat is een kwijtschelding van straf. Het vreemde is dat de Kerk van Rome al heel lang geleden zich de macht toegeëigend heeft de zwaarte van straffen en de mate van kwijtschelding te bepalen terwijl het gaat over een schuld die bestaat tussen een mens en zijn god. Dat heeft o.a. te maken met het feit dat bepaalde kerkleiders kans zagen zich via het verkopen van aflaten te verrijken.

Een aflaat gaf de gelovige de mogelijkheid zijn eigen zonden goed te maken. Men kon ook aflaten verdienen om daarmee schulden van anderen (als ze overleden waren) te vereffenen.

De ziel van een overledene had drie mogelijkheden. 1. Was ze zonder zonden dan mocht ze regelrecht de hemel in. 2. Droeg ze de last van een doodzonde dan lag de weg naar de hel open. 3. De ziel met een beperkt restant aan zondeschuld ging ter loutering naar het vagevuur. Daar moest ze haar zuiveringstijd uitzitten.

Vagevuurzielen kon je vanaf de aarde vervroegd de hemel in werken door aflaten te verdienen. Geen wonder dat de volksdevotie van het persjonkelen zich verplaatste naar Allerheiligen en Allerzielen. Vooral Allerzielendag (2 nov.) was een uitgelezen dag om opruiming te houden in dat vagevuur.

Tot zover de achtergrond van een oud gebruik en een kleine greep uit de kleurrijke tradities van de kerk van Rome. (A.v.T)

Bier, een middeleeuwse uitvinding.

Els Verbiest

Vandaag heet ook vroeger... Menig schilder (o.a. Breughel) heeft het leven op het platteland op een toffe, realistische manier vastgelegd. Volksspelen en landschappen zijn legendarisch en één gebruiksvoorwerp komt regelmatig terug: de kruik. In die kruik zat bier en bieren zagen het licht in tal van boerderijbrouwerijen. In de zomer werd er geboerd en in de winter brouwde men bier. Het geheugen van Jos Dufraing vertelt het volgende over Zondereigense cafés. Het kleine kerkdorp kende voor de Tweede Wereldoorlog een tiental staminees. Enkele bekende namen waren: de Lindeboom (Ginhoven), het Zwart Paard (Lipseinde), de Zwaan (tegenover de kerk) en de Pelikaan (huidig Schuttershof). Op het Geheul waren er zelfs op de vier huizen twee staminees.

Staminee komt van het Franse woord estaminet. Oorspronkelijk was dit een zaal met een door palen gestut dak: een stamlokaal. Vandaar ook de benamingen stamcafé en stamkroeg, een café of kroeg waar men regelmatig komt. Men is daar dan ook een stamgast.

Het bier in Zondereigen kwam van Weelde of Merksplas, de brouwers waren zelfs familie van elkaar. Het bier was donkerbruin en niet erg zwaar, maar je kon er wel van in de olie geraken. De eerste flesjes heetten "Bokskes" en wat later kwam een sterker bier, de "Foster". In het "Zwart Paard" bewaarde men, goed weggeborgen, Trappist van Westmalle van voor de oorlog en verkocht die tijdens de oorlog voor 25 BEF het flesje (op de zwarte markt). De staminees waren altijd open. In de kamer stond een "toogske", een paar tafels, enkele stoelen en soms een biljart. In de zomer lag in de kelder een vat bier en 's winters een vaatje jenever. Men ging in die tijd heel wat te voet en een frisse pint of een borreltje onderweg ging er wel in.

Als een koppel ging trouwen, gaf het een "kwansel" (een vaatje bier). Hiervoor werden gewoonlijk de ongetrouwde mannen uitgenodigd. Was men rijk, dan werden ook de getrouwde mannen uitgenodigd en werd er een beter bier geschonken. Gaf men geen kwansel, dan strooide men een zak kaf in het portaal

van de kerk en werd een klomp aan de kerkmuur gehangen waarop stond geschreven: “Hierin kan men doen voor ’t koppel dat aan de kwansel niet kon voldoen.”

Over de cervoise, het gerstenat

Het middeleeuwse gerstenat is de voorouder van het bier. Men noemde het cervoise. Er was geen hop in verwerkt en dit was een essentieel verschil met bier. De cervoise was een gegiste drank op basis van gerst, haver, rogge, spelt, masteluin en groenvoergewas (witte linzen). In het Gallisch heette dit mengsel “brace”, vandaar “brasserie” brouwerij. Brassen is overdadig drinken. Dit mengsel werd door en door gekookt en naar gelang de streek veranderde de naam “knuyt” (Frans), “bremant” (Duits), “ale” (Engels) of “sabaium” (Italiaans). Over “ale” weten we dat het om een Engels nat gaat, zonder hop en met licht- of donkergebruinde mout (stout). De naam “ale” wordt nog steeds in de Engelse bierwereld gebruikt. Het brouwen van de cervoise was een vrouwenaangelegenheid. Dat bleef ook zo toen men het echte bier begon te brouwen, zelfs in de kloosters. Later werd het bereiden van het bier toevertrouwd aan de werkbroeders en tenslotte, toen de roepingen afnamen, aan het lekenpersoneel. Het plukken van de hobbellen in september-oktober bleef echter het werk van de vrouwen.

Aroma

In de middeleeuwen dronk men dranken (wijn, water, bier of cervoise) die op een of andere manier gearomatiseerd waren, bijvoorbeeld met honing of kruiden. De Vlamingen dronken “grutebier”, bier met “grutten”, een mengsel van salie, druivenblad, brem, mint, anijs, mierikswortel, laurier, . . . bloemen, bladeren, zaden en wortels. De heren van Gruuthuze in Brugge werden schatrijk door het maken van deze mengelingen. Vandaag nog brouwt men in België krieckenbier (krieckenlambiek) of frambozenbier, bier met lielevrouwebedstro (Witte van

Hoegaarden), met vlierbessenextract (Sonderheighens Merkske) en bier met gekarameliseerde suiker en port (Gouden Carolus). Van deze laatste soort zegt men dat het de geliefde drank was van Keizer Karel V. Maar die hield, dat is bekend, van alle soorten bier. Ten slotte de hop. Na alle bestanddelen geprobeerd te hebben, namen de Middeleeuwse brouwers hun toevlucht tot hop, een wilde klimplant met gekende geneeskrachtige eigenschappen. In de zestiende eeuw beval de grote botanicus Dodoens een aftreksel van hop aan ter ontstopping van de lever, de milt en de nieren, om het bloed te zuiveren van bedorvenheden en om de kwalijke geur van de oren te weren. Men beweerde ook dat hop de zwaarmoedigheid zou bestrijden (vroeger schreef men dat het de droefgeestigheid verergerde) en de menstruatie bevorderen. Het bittere in de hop bezit de eigenschap bederf tegen te gaan of te vertragen. Het was dus niet zo gek dat men hop in bier ging gebruiken; wel moest men eeuwen wennen aan de bittere smaak. Het oogsten van de wilde hop gaf onzekerheid en algauw ging men deze plant kweken. Hop is voor alles een uitstekend conserveermiddel, maar bevordert ook de klaarheid. Cervoise was niet lang houdbaar, ondoorzichtig, geelbruin en stroperig tot dik vloeibaar.

De Vlaamse oorsprong van bier

Al heel vroeg begonnen de Vlamingen door de lakenhandel hun bier naar Engeland te exporteren. Het waren de Vlamingen die de Engelsen de verbouwing van hop bijbrachten. De Engelsen kregen de smaak te pakken. In 1585 waren er, in Londen alleen, 26 brouwerijen. Ze waren ouder dan de industriële revolutie. Alles wijst erop dat het bier een uitvinding is van de Benedictijnen. Zij beschikten over ervaring inzake de cervoise en wilden dit vocht lang houdbaar maken. De patroonheilige van de brouwers is een benedictijn: Sint Arnold, geboren in Pamel, bisschop van Soisson en abt van de abdij van Oudenburg. Hem viel op dat bij epidemieën, diegenen die bier dronken niet ziek werden. Hij werd in 1192 heilig verklaard en verrichtte als zodanig vele wonderen.

Het “vloeibare brood” der armen

Het bier werd niet overal geestdriftig ontvangen. Tegen de drank speelden de behoudzucht, de verdachte bittere smaak en de tegenstand van de adel. Het bier was de drank van de armen, de dorpen, van rabauwen en slecht befaamden. Het was eveneens gebruikelijk bier aan te bieden bovenop het loon: drinkgeld. Volgens Erasmus bewerkten de brouwers hun verschaald bier met zeep om het beter te doen schuimen. Na een berispende preek hierover verklaarde een oud vrouwtje: “Nog nimmer heb ik zulk een nuttige preek gehoord. Nu weet ik wat ik moet doen.” Bier drinken kreeg de betekenis van zich aan tafel te buiten gaan, overmatig drinken, dikwijls drinken. In de wijndrinkende landen is deze minachting bewaard gebleven. Wijnlanden zijn geen bierlanden.

Over de smaak van bier

Langzamerhand begon men aan de smaak te wennen. Bier is één van de beste en gezondste dranken ter wereld. Door de eeuwen heen evolueerde het. In de zestiende eeuw kregen Engelse matrozen 4,6 liter per dag, in de zeventiende eeuw op Hollandse schepen 7,9 liter en bij de Russische marine zeven emmers bier plus zestien bekers wodka. De hoeveelheden waren inderdaad groot. Het brood was een voedingsmiddel, het bier het “vloeibare brood” van de armen. Het Concilie van Aken stelde een rantsoen vast voor alle monniken van vier pond brood, twee liter wijn en drie liter bier (of een liter wijn en vijf liter bier). De monniken en kloosterzusters dronken met gemak drie liter per dag, soms wel zeven liter in tijden van voedselschaarste.

De drank werd aangeraden aan grijsaards, zieken en jeugdige personen. Hoploten werden als voorjaarslekkernij gegeten. Aan kloosterlingen werd het eten ervan verboden omdat het de liefdesdrift bevorderde. Het beste water voor de bereiding van bier was regenwater, gevallen aan het eind van de herfst en het begin van de lente. De meest geschikte tijd voor het brouwen: oktober, november, februari en maart.

Bereiding: verfijnd frituurtje

De Noord-Italianen zijn heel trots op hun “fritto misto” (gemengd frituren). Het gaat hier om een erg verfijnde en smakelijke frituur die ons meteen in staat stelt om alle loodzware curryworsten of bitterballen resoluut naar de verdoemenis te wensen. Wij, sombere en niet speelse noorderlingen, kieperen enkel aardappelen in de frituur. Italianen doen dat al heel lang met allerhande groenten.

Benodigheden: courgettes, aubergines, paddestoelen, worteltjes, bloemkool, uien, basilicumblaadjes, 100 gram bloem, een ei, drie eetlepels olie, een flesje pils, peper en zout.

Bereidingswijze: de aubergines versnijden we met schil en al in flinterdunne plakjes, de courgetteplakjes mogen wat dikker zijn. De champignons houden we heel of snijden we in twee. Worteltjes krijgen de dikte van een frietje. Bloemkool in kleine trosjes, uien in de alom bekende ringen. Het deegje maken we van de bloem, het eigeel, de olie en het pilsbier. Daarna kloppen we het eiwit tot stevig schuim en heffen het voorzichtig onder het deegje. En dan kunnen we aan de slag. De frietketel gevuld met olie verwarmen we tot 170°. Met een vork halen we de groenten stuk voor stuk door het beslag en vlijen ze in de hete olie, niet te veel ineens. We keren de groenten om en als ze prachtig goudgeel zijn, vissen we ze uit de pot. De basilicumblaadjes haal je eventjes door wat bloem en plons ze een paar seconden in de hete olie. We bakken voor elke liefhebber natuurlijk een industriële portie. We leggen de beignets broederlijk bij elkaar op een serveerschotel en serveren ze bij een geliefd biertje. Smakelijk!

Bronnen

- Europa aan tafel (Leo Moulin), Bistro & cookboek (Dirk De Prins)
- Kaart van de Belgische bieren: ongeveer 140 brouwerijen te ontdekken, cafés, tavernen, herbergen, toeristische trekpleisters in de omtrek. Te verkrijgen bij VVV- Baarle.

Werkgroep Kapel van Nijhoven (14)

G. de Jong

Het lijkt stil rondom de Sint-Salvatorkapel. Er is echter nog genoeg bedrijvigheid rondom de kapel, bijvoorbeeld het onderhoud van de kapel. Stan Grooten is nog volop bezig met het restaureren van de Calvarieberg. Helaas krijgt Stan dit karwei niet gereed vóór 15 augustus 2003 – Maria ten Hemelopneming – dus de inwijding en installatie van de calvarieberg laat op zich wachten. Wim van Gool en Lieve Vermeer zijn de Glas in Loodramen nog volop aan het restaureren. Maar er is meer. Het lang verwachte boek over de Sint-Salvatorkapel begint hoe langer hoe meer vorm te krijgen. Waarschijnlijk, daar zal ik voorzichtig mee zijn zonder al te veel valse hoop te wekken, komt het boek in september 2003 uit. Het zal drie hoofdstukken bevatten: één over de geschiedenis van de kapel, één over onder andere de renovatie en de restauratie van de kapel en één hoofdstuk met gebeden en overwegingen die voornamelijk betrekking hebben op de Bidtuin. Zoveel als mogelijk is geprobeerd er een compleet boek van te maken. De geschiedenis van de Sint-Salvatorkapel was in verschillende bronnen te vinden; dit is door de redactie van het boek gebundeld en uitgewerkt. Als redactie-lid meen ik te mogen melden dat de redactie er in geslaagd is er een uniek boek over de Sint-Salvatorkapel samen te stellen.

De vorige keer heb ik Rector van den Broek en de heer Goos via hun krantenartikelen aan het woord gelaten. Hierbij is vast komen te staan dat de Sint-Salvatorkapel gebouwd werd na een twist tussen die van Nassau en Hertog, omdat die van Nassau de straten hadden verboden aan die van Hertog, en die van Hertog daarop aan die van Nassau de toegang tot de parochiekerk -Sint-Remigiuskerk van Baarle-Hertog. Ten tweede was er geen legende van het kruis. Want pastoor van Herdegom (1649-1675 pastoor van de Sint-Remigiuskerk te Baarle-Hertog en vanaf 2 juli 1648 kapelaan van diezelfde kerk) had het Kruis – de Onteerde Christus vanaf 2 juli 1648 – op 3 juli 1648 zelf overgebracht naar de Sint-Remigiuskerk. Van Herdegom sprak niet van dieren, die niet van hun plaats waren te krijgen of van een gelofte, maar hij

verhaalde heel eenvoudig: “Het Kruisbeeld werd eerbiedig en met licht door ons opgenomen en geplaatst bij de doopkapel.”¹

Geschiedenis van de Sint-Salvatorkapel van 1926 (3) tot heden

De vorige keer ben ik bij 4 september 1938 gebleven. Toen vond voor de eerste keer na zoveel jaren weer een heilige Sacramentsprocessie naar de Sint-Salvatorkapel plaats. Tijdens de oorlogsjaren is er niet zoveel te melden over de Sint-Salvatorkapel behalve dat er enkele granaatinslagen in de buitenmuur van de Sint-Salvatorkapel hebben plaatsgevonden. Het levensgrote kruisbeeld “De Onteerde Christus” overleefd een nieuwe aanslag op 2 oktober 1944. Op die datum vat de Sint-Remigiuserkerk vlam. Terwijl het vuur al driftig om zich heen grijpt, vanaf het altaar tot de preekstoel, gaan vier moedige kerels – pastoor Pelckmans, Jan Gulickx, Harrie Hoefnagels en Toon van Beers – toch nog de kerk in om de tweehonderd kilo zware eikenhouten Christus te redden. Ze sjouwen het vanuit de inmiddels in lichterlaaie staande kerk naar de pastorietaan, waar het, ondanks drie zeer nabije granaatinslagen, ongedeerd blijft. In de jaren na de oorlog gaat het beeld vele achtereenvolgende jaren mee in de Sacramentsprocessie. Dit beeld is nog steeds te zien in de zogenaamde kruiskapel van de Sint-Remigiuserkerk te Baarle-Hertog, rechts van het portaal bij het binnenkomen². In 1947 verschijnt het boek “Bijdragen tot de Geschiedenis van Baerle” van J.P.H. van den Broek, waarin hij onder andere een beschrijving van de Sint-Salvatorkapel opneemt.

In het najaar van 1950 vinden er bij de Sint-Salvatorkapel opgravingen door de Rijksdienst van Oudheidkundig Bodemonderzoek plaats. Kapelaan Chr. Kramer van de Parochie “Onze Lieve Vrouw van Durende Bijstand” te Baarle-Nassau en oprichter van de eerste Heemkundekring van Baarle-Nassau-Hertog is er bij aanwezig. Hij doet er verslag van en noteert tevens de afmetingen van de opgravingen. Deze opgravingen brengen nieuwe feiten aan het licht: namelijk dat er vanaf de 8^e eeuw al een houten woudkapel heeft bestaan, gevolgd door nog twee houten kerken/kapellen en tenslotte de grote bakstenen Kruiskerk die er kort vóór 1400 al moet hebben bestaan. Tevens was er sinds oudsher al een christelijke begraafplaats rondom de Sint-Salvatorkapel³.

Vanaf 1930 tot ongeveer 1960 vinden er regelmatig processies naar de Sint-Salvatorkapel plaats. Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw verslapt de belangstelling⁴. In 1969, op 17 september, verschijnt er een artikel in dagblad “De Stem” over de onverzorgde toestand van het bedehuis⁵. In jaren zeventig beijvert zich de Bejaardenbond, onder de bezielende leiding van de secretaris Felix Vorstenbosch, voor de Sint-Salvatorkapel en knapt de Bidtuin en de kapel op. Dr. Eduard Loffeld, een van de oprichters van de Baarlese Heemkundekring “Amalia van Solms”, schrijft in de jaren zeventig een serie artikelen over de Sint-Salvatorkapel in “Ons Weekblad” vanuit de “Cruyshof” (Broederhuis van de Franciscaanse Broeders aan de Bredaseweg te Baarle-Nassau; Gaarshof). Op zondag 31 augustus 1980 wordt het 50-jarig bestaan van de kapel plechtig gevierd met een herdenkingsdienst en processie. Ongeveer 300 mensen waren naar de kapel gekomen om dit jubileum groots mee te vieren. Even dreigde het weer roet in het eten te gooien, maar desondanks werd het een plechtige en mooie viering. Sindsdien is de Sint-Salvatorkapel niet meer uit de belangstelling geweest. Integendeel veel jonge paartjes vonden hun weg naar de kapel en ook wordt de kapel voor doopvieringen gebruikt. In 1996 wordt de kapel op de lijst van de Brabantse Monumentencommissie geplaatst. Het duurde echter nog tot eind 1999 – oprichting van de Werkgroep Kapel van Nijhoven – voordat er werkelijk met de restauratie en de renovatie een begin wordt gemaakt. Op de Calvarieberg na is de kapel en de bidtuin nagenoeg gerestaureerd en gerenoveerd.

Kapelaan Chr. Kramer tijdens de opgravingen in 1950.

Hier eindigt dan ook mijn geschiedschrijving over de Sint-Salvatorkapel. Ik heb geprobeerd om de geschiedschrijvers over de kapel, zoveel als mogelijk is, zelf aan het woord te laten. Daarnaast is er onderzoek verricht in het Streekarchief te Oosterhout. Onder medewerking van de heer Dr. A. Vroon is ook het onderbelichte protestantse verleden van de kapel boven tafel gekomen. Met andere woorden: er is geprobeerd om de complete geschiedenis van de Sint-Salvatorkapel op schrift te stellen. Ik dank al degene die daar mij toe hebben geholpen en ondersteund. Ik ben mij ervan bewust dat er zaken niet vernoemd zijn. Ik zou dan teveel in detail getreden zijn, maar de belangrijkste en de meest in het oog lopende zaken zijn vermeld.

“Wat in 1648 gered is uit de kapel, wordt nog altijd zorgvuldig bewaard in de parochiekerk van Baerle-Hertog (NvdR: De Onteerde Christus), terwijl een eenvoudig medaillon met de afbeelding Sint-Salvator op den preekstoel in de (NvdR: toenmalige) parochiekerk van Baarle-Nassau de herinnering levendig houdt aan de voormalige Sint-Salvatorkapel, het oude bedehuis der Nassauers”.

Als voetnoot vermeldt Van den Broek een opmerkelijke te Nijhoven bestaande legende: “Te Nijhoven bestaat nog de volgende legende over de kapel blijkbaar ontleend aan de geschiedenis van de Ark des Verbonds bij de Philistijnen (1 Kon. VI) Toen de priester bij de nadering der Protestanten het H. Sacrament uit de kapel wilde wegbrengen, was hem dit onmogelijk, alvorens hij beloofd had, dat Het zou worden teruggebracht zoodra ze weer in handen der katholieken zou zijn gekomen. Daarna nam hij plaats op een wagen, bespannen met ossen, en bracht aldus het H. Sacrament naar de parochiekerk.”

Voetnoten

1. “Bijdragen tot de geschiedenis van Baerle” door J.P.H. van den Broek.
2. “Baarle in Stukken”. Jaarboek Heemkundekring “Amalia van Solms” 1992.
3. Brabants Heem Jaargang III nr. 1 Jan/Febr. 1951 door Chr. Kramer.
4. Mede naar aanleiding van de gevolgen van het Tweede Vaticaans Concilie!?!?
5. “Baarle in Stukken”. Jaarboek Heemkundekring “Amalia van Solms” 1992.
6. “De Sint-Salvatorkapel te Nijhoven. ± 1400-1926”, J.P.H. van den broek, pagina’s 128-130. Uit: Taxandria, Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde. 36^e Jaargang. Vierde Reeks, 6e Jaargang.

Adriaan van Campen

De beruchtste misdadiger uit de geschiedenis van Breda

K. van Campen

Adriaan van Campen zou als een onwettige zoon geboren zijn op 24 februari 1746 in Turnhout of Baarle-Hertog. Zijn moeder Jacomijna Adriaan Willemse(n) zou uit Baarle afkomstig zijn en omstreeks 1713 zijn geboren. Tijdens haar zwangerschap was zij werkzaam bij Peter Aart van Camp op Loveren in Baarle-Nassau.

Peter Aart van Camp(en), geboren te Meer op 7 juni 1698, zou de eerder genoemde Peter Aart van Camp zijn (ook wel genoemd Petrus Arnold van Camp). Deze was sinds 1731 weduwnaar van Maria Joannis Olyslagers. Door schriftelijk een financiële schikking aan te gaan met Jacomijna Adriaan Willemsen, zijn meid en de moeder van Adriaan van Campen, mag men er van uitgaan dat Peter Aart van Camp de natuurlijke vader is van Adriaan van Camp(en).

Op 30 mei 1751 trouwde Jacomijna Adriaan Willemse (moeder van Adriaan van Campen) in Ginneken met Pieter Berk(g)mans. Zes jaar later, in 1757, werd Adriaan voor het eerst genoemd als horende tot het gezin van Pieter Berk(g)mans (gemaallijst van Ulvenhout en Geersbroek). Na 1757 was Adriaan gaan werken als schaapswachter in Den Hout. In de genaallijst van Tervoort werd hij in 1760 "Champ" genoemd. In de Bol en Eykberg werd hij in 1761 Berkman genoemd.

De hoofdpersonen kennen we nu, maar de geboorteplaats en -datum van Jacomijna Adriaan Willemse(n) en haar zoon Adriaan van Camp(en), hebben we niet terug kunnen vinden in Baarle, noch in enig doopregister binnen een straal van ongeveer 20 kilometer. Wie kan mij verder helpen? Inlichtingen worden verwacht op onderstaand e-mailadres: K.v.Campen@hetnet.nl

Een Forceville-orgel in Baarle

Herman Janssen

Op 23 oktober 1722 sloot de bekende orgelbouwer Jean-Baptist Forceville een akkoord met de regenten van Baarle-Hertog voor het maken van een orgel voor de St.-Remigiuserkerk. Forceville verplichtte zich ertoe om het orgel te leveren binnen de elf maanden volgend op de datum van de overeenkomst. De te betalen som bedroeg 1000 patakons en de betaling zou geschieden in drie delen. Vooraf werd 800 gulden uitbetaald. De volgende schijf van 800 gulden werd afgelost toen het orgel af was. Het resterende bedrag werd vereffend “als het werck sal gestelt sijn ende van liefhebbers des verstaende beproeft ende gevisiteert sal wesen”. Forceville moest het instrument gedurende twee jaar onderhouden. Om zeker te zijn dat hij zich aan de overeenkomst zou houden, werd 200 gulden ingehouden. Hiervan werd jaarlijks 100 gulden uitbetaald na het verplichte onderhoud. Jammer genoeg is dit kostbare orgel verloren gegaan bij de bevrijding van Baarle op 3 oktober 1944.

Uit de levensloop van J.-B. Forceville (1660-1739)

J.-B. Forceville trad op het voorplan in het begin van de 18de eeuw als een uitzonderlijk begaafd orgelbouwer. Zijn meesterschap boven de andere orgelbouwers in Vlaanderen en Brabant werd reeds tijdens zijn leven erkend door zijn cliënten en collega's. Ook maatschappelijk bouwde hij een zeer succesvolle loopbaan op, van inwijkeling uit Noord Frankrijk, tot “Maitre-d'Orgue” aan het Koninklijk Hof te Brussel. Niet alle gegevens uit zijn familiale en sociale leven zijn bekend, maar de essentiële punten kunnen gevolgd worden uit overgebleven kerkregisters, contracten voor orgelbouw en rekeningen van het koninklijk hof.

Zijn doopakte is niet bekend, maar het voorkomen van de naam in het Somme-departement wijst op een afkomst uit deze streek. In de rekeningen van de kathedraal in Sint Omaars blijkt inderdaad dat een Jean Forceville (zijn vader?) er werkzaam was rond 1676. De uitwijking naar Vlaanderen vond plaats kort

na de verovering van verschillende Noord-Franse steden onder Lodewijk XIV. Reeds in 1686 werd J.-B. Forceville gesignaleerd te Antwerpen.

Hij was drie keer gehuwd. Uit een eerste huwelijk met Maria Magdalena Cannaert werden geboren: Johannes Josephus Dominicus (12 april 1691), Catharina (12 april 1693) en Johannes Thomas (5 juli 1696). Laatstgenoemde zou na de dood van zijn vader diens functie en ambt overnemen. Maria Cannaerts overleed in 1697. Op 4 september 1720 huwde de meester opnieuw, deze keer met Anne Le Tondeur in de St.-Joriskerk te Brussel. Een derde huwelijk werd gesloten op 15 september 1729. Toen hertrouwde Jean-Baptist met Catharina Gansacker, een dame uit een welgestelde Antwerpse familie.

Vanaf 1731 was Forceville lid van het muzikantenkorps, werkzaam voor het Koninklijk Hof en dit in functie van “Maitre-d’Orgue”. In dit gezelschap vinden we in die periode andere beroemdheden als Joseph Fiocco (“Maitre de Musique”) en Melchior vanden Kerckhoven (“Organiste”). Buiten een jaarwedde ontvingen de leden van de kapel ook een tegemoetkoming voor de huisvesting. Jean-Baptist Forceville bleef tot aan zijn dood aan de Hofkapel verbonden. De lijst van bekende leveringen omvat dertig nieuwe orgels.

Na zijn dood werd Forceville op 29 juni 1739 “cum collegio” bijgezet in de kerk van de minderbroeders te Brussel. Zijn eerste meestergezel, Pieter Van Peteghem, nam de zaak over van de weduwe. Hij zette de kennis en de orgelbouwtraditie van J.-B. Forceville verder.

Paul Schaerlaekens en het zilveren orgel van Broechem (uit ca.1720)

Bovenstaande informatie mochten wij ontvangen van Paul Schaerlaekens die met ons contact opnam voor zijn genealogie. Zijn voorouders woonden een tijdlang in Hoogstraten. Daarnaast is hij geïnteresseerd in het Baarlese Forceville-orgel. Zelf bespeelt Paul het orgel in Broechem, een Forceville-orgel uit dezelfde periode.

Dit orgel kwam door een gelukkige speling van het lot naar Broechem. De kerkmeesters van de Antwerpse St.-Pauluskerk immers verwijderden het doksaal van de kerk in 1823 en het koororgel werd te koop gesteld. Het belande na enkele omzwervingen in Broechem, waar het door Theodoor Smet

werd heropgebouwd. In Broechem bleef het orgel vrij van fundamentele moderniseringsingrepen, maar veranderingen van de klavieropstelling, beperkte wijzigingen, ondeskundig onderhoud en verwaarlozing maakten het orgel onbespeelbaar rond 1970.

Een gedetailleerd restauratiedossier maakte het herstel van de originele dispositie van J.-B. Forceville mogelijk. Ter gelegenheid van de restauratie en de inspelning door Joris Verdin in 1995, werd in eigen beheer een rijk geïllustreerd boek uitgegeven dat het leven van J.-B. Forceville, de geschiedenis van het orgel, de restauratie en huidige dispositie in detail beschrijft. Het orgelcomité laat het gerestaureerde orgel ook een actief leven leiden. Buiten de eredienst worden hiertoe jaarlijks twee concerten ingericht in samenwerking met het Festival der Voorkampen. Streefdoel is een “zuiver” orgelconcert (derde zondag in oktober) en een concert dat de samenwerking met andere instrumenten illustreert (in de lente).

In de begijnhofkerk van Lier wordt op dit ogenblik nog een orgel van Jean-Baptist Forceville gerestaureerd. Het is een prachtig monumentaal tweemanualig instrument waarvan het pijpwerk echter in de loop der tijden veel grondiger werd gewijzigd dan te Broechem. Het zal in historische stijl worden heropgebouwd. Hopelijk is het klaar tegen 2005, dan kunnen we op heemreis richting Lier en Broechem. Een beschrijving van het orgel vindt je in “De Begijnhofkerk van Lier”, uitgegeven door het Liers Genootschap voor Geschiedenis.

Onderzoek naar het orgel in de St.-Remigiuserkerk

Laatst ontving ik van Paul volgend e-mailbericht:

Herman, uw opmerking over het vervangen van het orgel in 1906 was me zeer waardevol. Ik heb het nagezien bij Stevens in Duffel: deze orgellevering staat inderdaad beschreven in het werkboek van die tijd, voor de som van 9.300 BF! Er zijn geen aanduidingen over de dispositie van het oude orgel, maar wel de bemerking dat oud pijpmateriaal dat nog kon hersteld worden, mocht gebruikt worden en dat “de bestaande kas zal blijven dienen”. Dit wil zeggen dat eventuele afbeeldingen van na 1906 en tot de bevrijdingsbrand eigenlijk afbeeldingen zijn van de oude Forceville-kas. Mijn inspanningen

om hiervan een foto te vinden, waren tot hertoe vruchteloos. Ik bezocht echter twee bronnen die wellicht interessant zijn voor geïnteresseerden uit de heemkundekring:

1. Archief der Provincie Antwerpen (in het Provinciehuis): bevat veel dossiers over al de werken aan de kerk van St.-Remigius waarvoor de provincie tussenkwam. Het archief is vrij toegankelijk, maar best vooraf telefoneren wegens de beperkte plaats in leesruimte. In totaal zijn er vijftien dossiers over de St.-Remigiuskerk, waaronder:
 - nr. 03: bouw van St.-Antoniuskapel (met twee tekeningen en twee foto's)
 - nr. 04: herstel van de toren in 1913 (met een postkaart van de Kerkstraat)
 - nr. 05: herstel van drie schilderijen van de Vlaamse School in 1926 (met foto's)
 - nr. 13: orgel door Pels na de Tweede WereldoorlogEr bestaat echter geen dossier over de vervanging van het Forceville-orgel door Stevens. Was het orgel in 1906 misschien gemeentebezit en geen eigendom van de kerkfabriek?
2. Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium in Brussel: bevat zeer veel recent fotomateriaal over de kerkschatten van Baarle. De foto's zijn geïnventariseerd en toegankelijk op internet onder www.kikirpa.be

Oproep!

Wie heeft er een foto (van vóór de bevrijding) van het orgel of het doksaal van de St.-Remigiuskerk? Graag een berichtje aan:

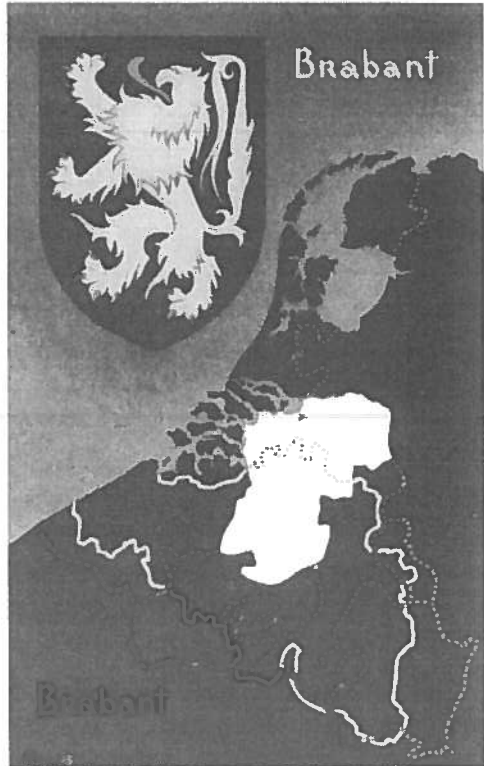
Paul Schaerlaekens,
Massenhovensesteenweg 2C
2520 Broechem (Ranst)
tel.: 03 485.6728 fax: 03 475.0782
e-mail P.Schaerlaekens@worldonline.be

Heemreis naar Leuven

Herman Janssen

Leuven...

- Van 1250 tot 1374 de hoofdstad van het hertogdom Brabant. Thans hoofdstad van de provincie Vlaams-Brabant.
- Oudste universiteit van de Lage Landen. Oudste nog bestaande katholieke universiteit in de wereld.
- Stad van burgemeester Tobbyack.
- Oudste kruidtuin van België.
- Oudste stadsziekenhuis van het land (St.-Pieters) en grootste Universitair ziekenhuis (Gasthuisberg).
- Hoofdzetel van de Boerenbond.
- Hoofdstad van het bier.
- Stad met het grootste aantal "café's per inwoner" in de wereld.

Op bezoek bij... Hertog Hendrik I

Leuven was de woonplaats van hertog Hendrik I van Brabant. Zijn kasteel bevond zich ongeveer op de plaats van de huidige Onze-Lieve-Vrouw-ter-Predikherenkerk, op een eiland in de Dijle dat 's Hertogeneiland werd genoemd. Wegens gebrek aan ruimte in het stadscentrum van Leuven bouwde de hertog omstreeks 1233 een nieuwe burcht op één der strategisch gelegen heuvels ten noorden van de stad. Later werd daar de abdij Keizersberg opgericht.

In de St.-Pieterskerk bezochten we het graf van Hendrik I, hertog van Brabant van 1190 tot 1235. Het betreft een 13de-eeuws blauwmarmeren grafmonument.

Het liggende beeld stelt de hertog voor, gekleed in tuniek en hertogelijke mantel. Hij houdt een scepter in de rechterhand als teken van macht.

Grafmonument hertog Henrik I van Brabant

Hendrik I had deelgenomen aan de veldtochten van zijn vader en kreeg de smaak goed te pakken. Gedreven door een tomeloze veroveringszucht schrok hij voor geen enkel middel terug. Hendrik's aandacht ging uit naar alle gebieden die voor uitbreiding in

aanmerking kwamen. Hij gaf in het grensgebied gronden in leen aan zijn trouwe soldaten, welke vorm van kolonisatie hem de bijnaam "de Stedenstichter" bezorgde. In de noordhoek van zijn hertogdom had hij een sterk bolwerk nodig ter bescherming tegen Gelderland en Holland. Hiervan profiteerden o.a. Eindhoven, St.-Oedenrode, 's-Hertogenbosch, Oisterwijk, Herentals, Arendonk, Turnhout, Hoogstraten en Weelde, allemaal gesticht door Hendrik I.

In 1198 was diezelfde hertog in conflict met graaf Dirk VII van Holland. Beiden eisten de zelfstandige stad Breda voor zich op. De heer van Breda onderwierp zich aan de hertog van Brabant voor één van beide partijen de stad kon innemen. In ruil kreeg hij daarvoor onontgonnen gronden in leen ten zuiden van Breda, ook in Baarle. De ontgonnen gronden hield de hertog voor zichzelf want die brachten inkomsten op voor het voeren van zijn oorlogen. Hendrik I ligt daarmee aan de basis van het ontstaan van onze enclaves. Meer nog, de naam Baarle-"Hertog" ontstond als een rechtstreekse verwijzing naar deze persoon.

Hendrik huwde twee keer, eerst met Mathilde van Boulogne en na haar overlijden met Maria van Brabant, een Franse prinses. Beiden liggen in de St.-Pieterskerk

begraven. De Baarlese Maria van Brabantstraat verwijst overigens niet naar de tweede vrouw van de hertog maar naar een naamgenote van latere datum.

In de voetsporen van... Ed Loffeld en Jos Govaerts

Inwoners van de Republiek der Nederlanden mochten officieel sinds 1591 niet meer in het katholieke Leuven studeren. Toch was in de 17de eeuw nog 6 à 7 procent van de studenten uit Nederland afkomstig. Vooral voor onze regio, Staats-Brabant, bleef Leuven tot de 18de eeuw de voornaamste universiteit. Ook katholieken uit andere protestantse landen, met name Engeland, kozen vaak voor Leuven.

In het Maria-Theresiacollege, een voormalig jezùietencollege, bracht de keizerin van Oostenrijk in 1778 het seminarie voor godgeleerdheid onder. Precies 225 jaar later is daar nog altijd de faculteit der godgeleerdheid gevestigd. De oprichter van onze heemkundekring, pater Eduard Loffeld, studeerde missiologie in Leuven, waarschijnlijk in de aula van het Maria-Theresiacollege. Die aula werd aangebouwd ten tijde van het Koninkrijk der Nederlanden. Van 1825 tot 1830 was hier het filosofisch college van koning Willem I gevestigd. De oprichting ervan bracht grote ontevredenheid in het katholieke zuiden en was één van de vele aanleidingen voor het losbreken van de Belgische revolutie in 1830.

Ook Jos Govaerts, “de jonge dokter”, was één van de vele Baarlenaars die ons zijn voorgegaan. In Leuven studeerde hij vier jaar geneeskunde. Een klinkende naam in de geschiedenis van de universiteit is die van theoloog Adriaan Floriszoon Boeyens, de latere paus Adrianus VI. Hij was afkomstig van Utrecht en rector van de Leuvense universiteit. Later werd hij gekozen tot eerste (en voorlopig enige) paus uit de Nederlanden. In 1523 stichtte hij in Leuven het pauscollege.

Reiswijzer Italië

Herman Janssen

Eind juni trok ik met Els naar Italië. Samen weg, even de dagelijkse beslommeringen van ons afzetten. Overal vind je aanknopingspunten met het eigen heem. Ook in Italië. Een paar tips wil ik je niet onthouden.

In Rome zagen we de Santa Maria dell' Anima, een kerk met het praalgraf van de Utrechtse paus Adrianus VI (1522-1523). Hij is zowat een oude bekende geworden: een week eerder had ik in Leuven de deelnemers aan onze jaarlijkse heemreis nog één en ander over hem verteld. Naast het Vittorio Emanuele Monument aan de Piazza Venezia bezochten we in navolging van pastoor Gerardus van Herdegom de kerk van Santa Maria di Loreto. Vier keer zijn we er naartoe geweest, telkens was de kerk gesloten zodat we slechts de buitenkant konden bewonderen. Van Herdegom liet dit heiligdom in 1663 nabouwen op Loveren. In 1783 werd de Loverense kerk afgebroken.

In Rome troffen we ook afbeeldingen aan van St.-Bernardus. Ik heb intussen al een hele verzameling prentjes, teksten en foto's van de Ulicotense patroonheilige.

Op de colonade rondom het St.Pietersplein: links St. Bernardus, rechts St. Remigius.

De ronde kerk van San Bernardo alle Terme maakte vroeger deel uit van de baden van Diocletianus. Vlakbij bevindt zich de Santa Maria di Vittoria, wat mij betreft de mooiste barokkerk van Rome.

Ook bovenop de colonnade van het St.-Pietersplein troffen we een beeld van St.-Bernardus aan, met in zijn buurt zowaar St.-Remigius. Ulicoten en Baarle-Hertog vlakbij mekaar, zelfs in Vaticaanstad. Daar kregen we ook een rondleiding

in de Kerk der Friezen, S. Michéle e. Magno. Hier woonden en verbleven de volgelingen en opvolgers van Willibrordus en Bonifacius bij hun bezoek aan Rome. Onze gids kende Baarle heel goed. Zij werd er ooit rondgeleid in het kaarsenmuseum, wat een diepe indruk op haar naliet. Groot was onze verbazing toen ze ons meenam naar de kaars die Frits Spies had overhandigd aan de paus. Een kopie daarvan kan je nog bewonderen in Baarle. Paus Johannes-Paulus II vond dat dit juweeltje best kon worden opgesteld in de Kerk der Friezen.

In Assisië zagen we de Portiuncula-kapel. Hier ontving Franciscus zijn roeping om het evangelie te verkondigen. In 1270 werd aan deze kapel een aflaat verleend. Die bekwam je door het bidden van enige Onze-Vaders en Weesgegroetjes. Daarna moest je rond de kerk wandelen om de volgende aflaat te kunnen verdienen. Het woord portiunculen of

“pesjonkele” is hiervan afgeleid. De Portiuncula-kapel bevindt zich in de Maria-ter-Engelenbasiliek, de hoofdkerk van de orde der minderbroeders. Met deze paters maakten we kennis tijdens onze fietstocht naar Meersel-Dreef. En 2004 staat wat mij betreft vooral in het teken van een Zondereigense minderbroederkapucijn, pater Ladislas, wiens oorlogsdagboek ons dan doorheen de Westhoek zal leiden. Ciao!

Merkwaardigheden (36)

Antoon van Tuijl

Een markante Brabander

Wie er aandacht voor heeft, kan dit jaar in allerlei publicaties de naam Anton van Duinkerken aantreffen. We herdenken zijn geboorte, honderd jaar geleden. In 1903 zag deze markante Brabander het levenslicht te Bergen op Zoom. Willem Jan Marie Anton Asselberghs heet hij eigenlijk. We kennen hem beter onder zijn schuilnaam.

Tijdgeest

In 1853 wisten de Nederlandse katholieken na langdurig protestants overwicht hun plaats in de maatschappij officieel te heroveren. De bisschoppen konden weer ongehinderd hun episcopale taken uitvoeren. Nog onlangs werd het honderdvijftigjarig herstel van de

katholieke hiërarchie gevierd. Heel wat bekwaam hebben zich in de decennia ingezet om het wegselfbewustzijn van de kerk – zeker ook in Brabant – te krikken. Zij bevorderde opbloei van het “Rijks Roomse leven”. Willem Asselberghs is een van de stuwende. Hij maakte naam als journalist, literatuur historicus, prozaschrijver en dichter.

Invloedrijk

Al op vrij jonge leeftijd kiest Van Duinkerken voor de katholieke emancipatie en het vernieuwend denken van jonge katholieke intellectuelen. Hij zet zich daar volledig voor in en ontwikkelt een enorme werklust. Door het schrijven van talloze verhandelingen en sterke dichtbundels wordt hij zeer invloedrijk. Jarenlang is hij de grote gangmaker van het tijdschrift “De Gemeenschap”. Dat is bestemd voor de jongere wetenschappers, schrijvers en dichters. Ook aan andere literaire tijdschriften werkt hij mee.

Verzet

Van de Duitse overheersing in W.O. II moet hij niets hebben. Hij steekt zijn afkeer dan ook niet onder stoelen of banken. Snoeihard en rechtstreeks tegen Mussert gericht, publiceert hij zijn “Ballade van de Katholiek”. Om de scherpte van zijn pen te laten zien, volgt hier een fragment.

*Jawel mijnheer, ik noem mij katholiek
En twintig eeuwen kunnen 't woord verklaren
Aan u en uw opgewonden kliek,
Die blij mag zijn met twintig volle jaren.
Als onze God u toestaat te bedaren
Van 't heilgeschreeuw, geleerd bij de barbaren,
En als uw volksbeweging haar muziek
Toonzetten leert op onze maat der eeuwen.
De Rooms en hebben in de politiek
Iets meer gedaan dan onvullendenschreeuwen.
Daarom mijnheer, noem ik mij katholiek!*

In deze sfeer gaat hij nog vier coupletten door. De kans is groot dat deze actie er toe heeft bijgedragen dat Van Duinkerken deel uitmaakte van de groep prominente Nederlanders die als gijzelaar gevangen gehouden werd door de Duitsers. Vijf

van hen werden gefusilleerd op 12 augustus 1942 in de bossen van Gorp en Rovert. Tijdens een van onze lange wandelingen hebben we deze plaats bezocht.

Hoogleraar

Behalve bekwaam prozaschrijver en goed dichter, was Van Duinkerken ook een begenadigd spreker. Van hem is bekend dat hij zo voor de vuist weg een boeiend betoog kon houden. Door zijn geweldige belezenheid had hij aan thema's geen gebrek. Tot drie maal toe werd hij gevraagd als professor op te treden. In Leiden werd hij bijzonder hoogleraar in de Vondelstudies. Maastricht vroeg hem als professor in de kunstgeschiedenis en in Nijmegen doceerde hij Letteren. De oudste katholieke universiteit – die van Leuven – eerde hem met een eredoctoraat. Anton van Duinkerken is een Brabander die tot ruim over de provinciegrenzen betekenis gehad heeft.

Tot slot laat ik nog een fragment volgen van een gedicht uit zijn bundel “Waiend Pluis” uit 1943.

Bomen in september

*Melancholie der bomen in september,
Die weldra niet meersamen groen zult zijn,
Doch draagt uweigen kleur van diepen wijn,
Van donker bier; van roggebrood, van gember.*

*Ik zie de bomen in september doven
Hun groen tot goud, hun goud tot blekend geel
En 't blijft mijn droefheid dat ik nooit geheel
In enig mens als eenling kan geloven.*

Het jaar van de boerderij (3)

Antoon van Tuijl

In deze jaargang van Van Wirskaante besteden we voor de derde keer aandacht aan “2003, Jaar van de Boerderij”. Tot nu toe bespraken we twee (voormalige) boerderijen: Armeshof 2 in Ulicoten en Groeske 8 te Castelré. In deze aflevering gaat onze aandacht uit naar het meest markante bijgebouw op het oude boeren erf, de Vlaamse schuur. We bezoeken een voorbeeld daarvan in Castelré.

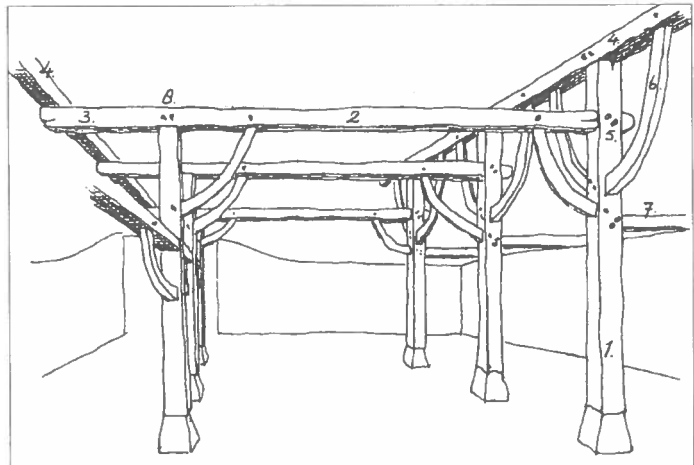
Monnikenwerk

Vanaf de twaalfde en dertiende eeuw oefenen de abdijen van Postel, Averbode en Tongerlo grote invloed uit op de landbouw in onze gewesten. De monniken hebben namelijk niet alleen grote boerderijen bij de abdijen zelf, maar door schenkingen verkrijgen ze ook gronden op afstand. Daar wordt eveneens landbouw bedreven. Geleidelijk ontwikkelen de paters en broeders een eigen stijl in de bouwwijzen van hun hoeves en opslagplaatsen. Die laatste zijn vooral bedoeld om de resultaten van hun oogsten te bewaren. Ze moeten dus aan twee eisen voldoen: veel ruimte hebben en de mogelijkheid bieden om zelfs met hoog beladen wagens en karren binnen te rijden.

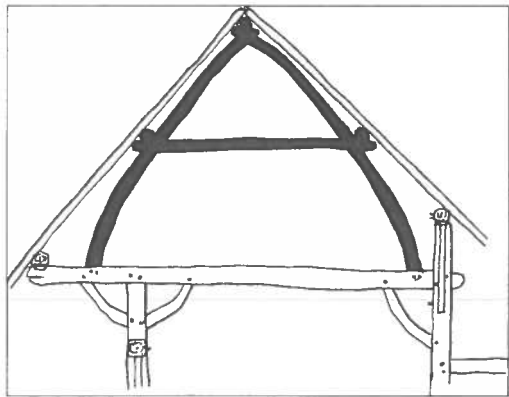
Afbeelding 1

Een driedelig gebint.

1. staander of stijl
2. dwarsbalk
3. overstek boven de deel
4. gordingen
5. ankerbalkconstructie,
6. korbeel
7. muurankerbalk
8. dekbalkconstructie

Boeren in de omgeving van de kloosterbedrijven zien dit monnikenwerk en bootsen de landbouwmethoden en later ook de wijze van bouwen na. Dat gebeurt dan wel op aangepaste schaal. Zo begint eind zestiende, begin zeventiende eeuw een schuurvorm in ons landschap te verschijnen die we vanwege de herkomst Vlaamse schuur zijn gaan noemen.

Afbeelding 2

Schema van een dakstoel (in zwart) die op een gebint staat.

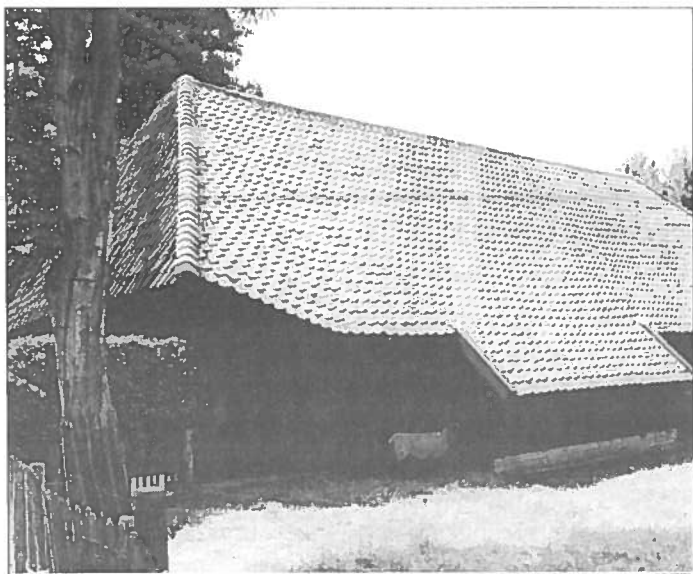
Vlaamse schuren komen in onze omgeving veelvuldig voor. In Baarle staan oude tot zeer oude exemplaren. Achttiende-eeuwse constructies zijn geen uitzondering. Het komt zelfs voor dat daarin nog oudere delen opgenomen zijn. De enorme bakstenen schuren met pannendaken – je ziet ze bij bijna elke boerderij – zijn van veel latere datum, maar wat stijl betreft nog wel verwant met de Vlaamse schuur.

Simpel concept

Het basisconcept van een Vlaamse schuur is heel eenvoudig: je bouwt een stevige houten stellage, die draagt een groot dak en de openingen tussen dakrand en grond maak je dicht met materiaal dat je voorhanden hebt. In principe bouwde men zo de boerderij en de schuur. Het gebruik van meer duurzame materialen als baksteen werd eerst toegepast in het woongedeelte, pas later - als het lijden kon - in het bedrijfsdeel en bleef bij de schuur vaak achterwege. Zo bleven veel schuren langere tijd authentiek. De landbouwer in onze directe omgeving moet echter perioden gehad hebben van relatieve welvaart. Bijna alle boerderijen werden verbouwd, vergroot en verbeterd. Dakbedekkingen van riet en stro werden massaal vervangen door dakpannen. Ook de meeste schuren kregen een harde dakbedekking en bakstenen wanden. Hun vorm bleef in veel gevallen goed herkenbaar behouden.

Gebint

De houten draagconstructie van een Vlaamse schuur bestaat uit het gebint. Er zijn ook streken waar men van gebont spreekt. Soms wordt een set van twee standers met een dwarsbalk een gebint genoemd. Anderen gebruiken het woord voor de totale draagconstructie. Door ervaring van eeuwen ontstaat een systeem van verbindingen en schoring waardoor een gebint sterk genoeg is om de eeuwen te trotseren. In een tekening laten we zien hoe die sterkte verkregen wordt (Afb. 1). Het gebint draagt de dakstoel. Dat is de houten constructie die de helling, de hoogte, de grootte en de sterkte van het dak bepaalt (Afb. 2).

Afbeelding 3

Het dak wordt in een hoek "opgelicht" om de grote deuren te kunnen plaatsen die toegang geven tot de deel.

hoek van de schuur zo hoog "opgelicht" wordt dat er grote deuren geplaatst kunnen worden. Dat geeft die kenmerkende golvende daklijn (Afb. 3). Om voldoende ruimte te scheppen voor de zijlansdeel, geeft men de dwarsbalken aan de deerkant een flinke overstek die soms ook nog extra verlengd is (Afb. 4).

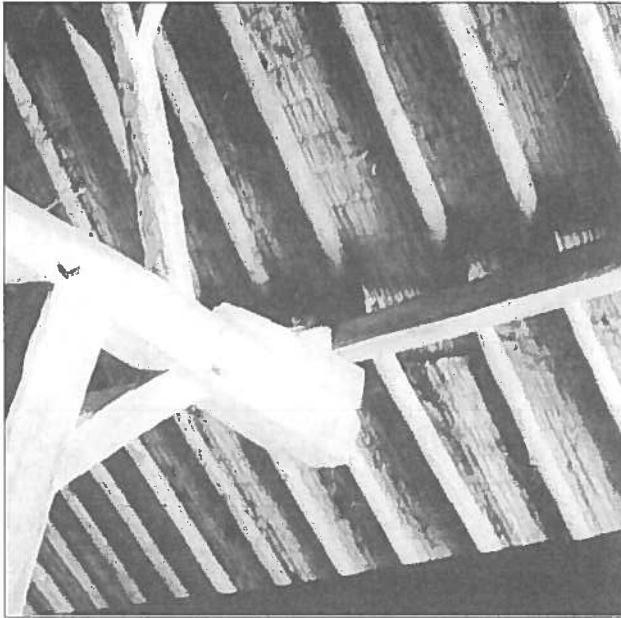
Zijlansdeel

De oude Vlaamse schuren in onze omgeving zijn bijna allemaal zogenaamde zijlansdeelschuren. Ingewikkelde naam is dat. De deel is de hoge open ruimte waar een beladen kar of wagen naar binnen kan. Bij deze schuren zit die deel in de lengterichting van de schuur en aan een zijkant. Dan is het nodig dat het laag aflopende dak in één

Groeske 5

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt in en bij de gerestaureerde schuur van de Familie Caspanni-de Beer op het Groeske in Castelé. Deze schuur heeft een boeiende geschiedenis. Oorspronkelijk was het grondplan vierkant. De schuur had vier compartimenten waarin drie iepenhouten gebinten stonden. De datering komt uit op late zeventiende tot vroege achttiende eeuw. Op een bepaald moment wordt de schuur uitgebreid met nog eens twee compartimenten. Daarin staan twee eikenhouten gebinten welke ouder zijn, namelijk van rond 1750. Uit kadastrale gegevens valt af te leiden dat delen van een afgebroken schuur tegenover de huidige, voor de vergroting gebruikt zijn. Die heeft rond 1925 plaatsgevonden.

Op hetzelfde erf staat ook een open loods. Die is niet meer als Vlaamse schuur te herkennen. Ze kreeg een nieuwe functie en werd daarop aangepast. De gebintenconstructie bleef echter goed behouden (Afb. 5).

Afbeelding 4
De overstek van de dwarsbalk schept ruimte voor de deel.

Nieuwe functies

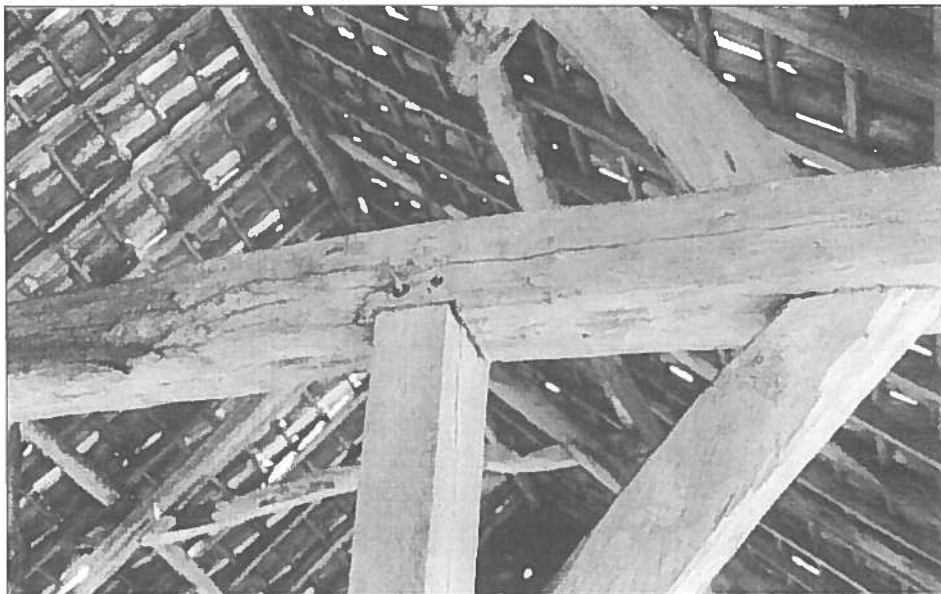
Op Groeske 5 kregen twee schuren een goede bestemming. Dat betekende hun behoud. Maar wat gebeurt er met al die andere? Baarle heeft nog een aantal mooie gebinten. Aan de buitenkant is dat niet altijd te zien. Enkele schuren zijn opgenomen op of de landelijke dan wel de gemeentelijke monumentenlijst. Dat is goed! Dan worden ze (als het meezit!) niet gesloopt. Maar niet slopen

is nog geen behoud. De tand des tijds knaagt gewoon door en vaak in een onrustbarend tempo.

De Provincie Noord-Brabant heeft aan alle gemeentebesturen gevraagd om in dit “Jaar van de Boerderij” eens extra na te denken over bijvoorbeeld nieuwe functies voor cultuur-historisch waardevolle agrarische gebouwen. Ze heeft soepelheid beloofd bij het verlenen van speciale vergunningen. In samenspraak met eigenaren zouden zo kansen op restauratie kunnen ontstaan. Als dát zou kunnen!

Bekijken

Amalia legde contacten met de eigenaren van de beschreven objecten. Wij mogen ze gaan bekijken. Dat doen we op 13 september als we fietsen in “2003, Jaar van de Boerderij”.

*Afbeelding 5
Deel van de houtconstructie van de open loods.*

Midden in de gemeenschap

200 Jaar Bernardusparochie Ulicoten

Herman Janssen

In samenwerking met de parochiegemeenschap van de H. Bernardus werkt onze heemkundekring volop aan de uitgave van een fotoboek ter gelegenheid van de 200ste verjaardag van de oprichting van de parochie Ulicoten. "Midden in de gemeenschap" wordt een prachtig boek van 80 pagina's op A4-formaat.

Aan de hand van 200 foto's gaan we op zoek naar de eigenheid van de leefgemeenschap. Aan bod komen dorpsgezichten, geestelijken, religieuzen, vrijwilligers, arbeid, onderwijs, verenigingen, levensloop, jaarfeesten en éénmalige gebeurtenissen: een schitterende collectie oude en nieuwe foto's met historisch verantwoorde teksten!

Het jubileumboek wordt samengesteld door een werkgroep bestaande uit Herman Janssen, Herman Boeren, Dina Verheijen, Marja Kusters, Wim Geerts, Annie Koks, pastor Marco Spies en pastoor Maickel Prasing. De officiële presentatie vindt plaats op zondag 19 oktober in de H. Bernarduskerk. Het boek wordt dan te koop aangeboden voor 15 euro.

Uitgelezen

boekbespreking

Christa Derks

Op een woensdagavond stapte ik het gebouw van de Heemkundekring binnen. (U weet toch dat elke woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur de deur voor U openstaat?) Ik wilde die avond Antoon van Tuijl iets vragen. Ik was namelijk benieuwd naar het verhaal dat hoort bij de afbeeldingen van de glas-in-lood ramen in de “De la Salle-zaal” van het Kultureel Centrum. Deze ramen zijn te zien op de eerste etage. Antoon verwees me naar boven. Daar huist BIDOC, bibliotheek en documentatiecentrum van de Heemkundekring. Mijnheer Sinus Roodenburg die achter de computer zat, tikte even “De la Salle” in en er verscheen een lijst met verwijfsnummers op het scherm. Ze verwezen allemaal naar boeken en documenten met betrekking tot De la Salle.

Ik haal een groot blauw boek uit het rek, nr. 113.15. Het heet “Antoniteiten”. Op de kaft steken kinderen de tong naar me uit. Ik kijk in de index en zie op bladzijde 64 het hoofdstuk: De la Salle en zijn werk. Het boek ging mee naar huis en daar heb ik het uitgelezen. Over de ramen kon ik niets vinden maar ik heb wel andere interessante dingen gelezen.

“Antoniteiten” is een Liber Amicorum. Dat is een vriendenboek. Antoon kreeg dit boek aangeboden toen hij 25 jaar als leraar verbonden was aan MAVO De la Salle. Het is een boek met veel onderwerpen waar hij geïnteresseerd in is maar die voor ons ook interessant zijn. Ik denk aan hoofdstuk 1, een wandeling door Baarle. Dat is vooral leuk voor iemand die juist in Baarle is komen wonen. Hoofdstuk 2 beschrijft een wandeling rond ons dorp. Sommige situaties zijn intussen veranderd want het boek is van 1988. Er wordt in dit boek over veel onderwerpen geschreven: over Baarle, de natuur, De la Salle, de reis van Antoon naar Cameroun, over kunst, over kijken, over verzamelen en er staan recepten in.

De illustraties zijn heel leuk. De tekeningen beslaan soms een hele pagina. Hein van den Boogaart is een vlotte, boeiende tekenaar. Ook Jos Jansen leverde zijn bijdragen aan dit boek.

Ik heb er van genoten. Het is een kijk-, lees- en doeboek! Hebt U bv. wel eens een spinnenweb gevangen? Nee? Kijk dan op bladzijde 107. Daar staat hoe U dat kunt doen.

U weet dat het boek bij Amalia te lenen is, maar...: U kunt het ook kopen. De prijs is •12.25. Er zijn nog enkele exemplaren.

Gevraagd

“Van Wirskaante 2000, nr. 2”

Wij hebben dit nummer niet meer in voorraad
en een aantal nieuwe leden is hiernaar op
zoek.

De ezel, een koppigaard?

Piet v.d. Flaes

In onze streken ziet men ze wel eens staan, een of twee ezels die rustig aan het grazen zijn. Wanneer men ze goed verzorgt, dan heeft men er in tegenstelling tot wat algemeen gedacht wordt, een vriend aan voor zeer lange tijd. Ezels kunnen namelijk vrij oud worden. Hij wordt in veel landen gebruikt als rijdier en als lastdier.

Ezels behoren tot de groep van de paardachtigen, net als de zebra's. Dit dier heeft er o.a. voor gezorgd dat de voetganger veilig de straat kan oversteken, vanwege de naam "zebrapad".

Rond Kerstmis heeft de ezel zijn plaats in de kerststal. In de Bijbel wordt verteld dat Sint Jozef en zijn jonge vrouw Maria voor de volkstelling naar Betlehem moesten gaan. Maria die hoogzwanger was, bereed een ezel en Jozef leidde het dier. Ze baarde haar zoon Jezus in een stal. Nu nog, maar steeds minder, zwerven er kudde wilde ezels in noordelijk Afrika. Het zijn vriendelijke dieren die met weinig voedsel genoeg nemen.

Tijdens de eerste en de tweede wereldoorlog werd van de ezel gretig gebruik gemaakt. Hij was als lastdier ideaal in de bergachtige streken van Italië, Joegoslavië en Oostenrijk. Op de smalle bergpaadjes was dit dier in zijn element. Delen van kleine kanonnen, mortieren, granaten en machinegeweren, voedsel en water werden door hen naar de voorste linies gebracht. Voor deze dieren werden aan het front holen in de rotswand gehakt om hen een bomvrij onderkomen te bezorgen. Die schuilplaatsen zijn in Italië heden ten dage nog te bekijken.

Ondanks alle goede zorgen is het aantal om het leven gekomen ezels vrij hoog. Bij een misstap of afbrokkelend gesteente vielen ze wel eens van grote hoogte met hun vracht in een ravijn. Met een ijselijke doodscreet stortten ze dan naar beneden. Als dat nodig was, schoot een scherpschutter zo'n dier dood om het uit zijn lijden te verlossen.

Er zijn ook ezels gebruikt bij de slag om Monte Casino, het beroemde Benedictijnerklooster. Daar zijn hevige gevechten geleverd door soldaten van verschillende landen. Polen, onder bevel van Generaal Anders, slaagden er in de bergtop met het klooster te veroveren. Hun vijanden waren Duitse para's die vochten als leeuwen. Amerikaanse bombardementen hadden van het abdijcomplex een grote puinhoop gemaakt. Een Nieuw-Zeelandse divisie leed er zo grote verliezen dat er nauwelijks nog soldaten van over waren.

Bij een kruising tussen een ezel en een paard ontstaat een muilezel met eigenschappen van beide. Het waren deze dieren die aan de fronten in grote aantallen werden ingezet. Vooral bij de Marokkanen, Algerijnen en Tunesiërs waren deze dieren zeer geliefd.

Bij Monte Casino bevindt zich een zeer groot kerkhof waar vele Poolse soldaten begraven liggen met in hun midden Generaal Anders. Hij werd daar later op eigen verzoek tussen zijn manschappen begraven. Deze Polen maakten vaak gebruik van muilezels bij hun loodzware strijd in Italië.

Hoe kwamen deze Polen hier verzeild? Ingevolge een overeenkomst tussen Churchill en Stalin werden ruim honderd-duizend Polen die bij het Russische leger actief waren, medio 1943 overgeplaatst naar het westen. Ze trokken via Iran naar Palestina en via noord Afrika naar Italië. Het waren zeer ervaren soldaten die voor niets terugdeinsden.

Zoals U al gemerkt heeft; de ezel is lief en aanhankelijk tegenover zijn baas mits die hem een goede verzorging geeft. Je hebt er een goede vriend aan voor het leven. Vraag aan kinderen uit de stad die voor de eerste maal een kinderboerderij bezoeken, welk dier hun voorkeur heeft, dan roepen ze bijna allemaal: de ezel! Een ezel kan met gemak dertig jaar oud worden. Hij is met sober voedsel best tevreden. Als het dier geluiden uitstoot, noemt men dat “balken”. Hij kan zeer schrille tonen hebben en een heel scala van geluiden voortbrengen.

Aan het gezegde: ”Een ezel stoot zich geen tweemaal aan dezelfde steen”, kan men de conclusie verbinden dat het ondanks zijn uiterlijk toch geen dom dier is.

Een zeer bekend spelletje in mijn jeugd was het zogenaamde “Ezeltje prikken”. Men moest dan geblinddoekt met een naald iemand proberen te prikken. Groot plezier alom!

In het oude Romeinse Rijk gebruikte men de melk van ezelingen niet alleen om te drinken. In de hogere keizerlijke kringen werd ze gebruikt om in te baden. Dat gaf een lichtroze, zachte huid waarmee de dames hun minnaars konden behagen. De ezel was dus op alle mogelijke manieren dienstbaar.

In ons land is de ezel maar min of meer bekend. Het dier heeft zich overigens op de hele wereld een vaste stek weten te veroveren. In tal van landen vormt hij de ruggengraat van de landbouw. Hij is helper en vriend van menig landbouwer die er een uitstekende kracht aan heeft.

Met “iemand een ezelsoor aannaaien”, bedoelt men dat men iemand een flinke poets bakt. Een boek vol “ezelsoren” wil zeggen dat men grote omgevouwen hoeken aan de bladzijden heeft gemaakt.

De eerste ezel die ik zag in ons dorp was van twee Italiaanse soldaten die voor de Feltgendarmen de aanvoer van groenten en fruit, aardappelen, eieren en melkproducten moesten verzorgen. Het beruchte “Ferdinandje” was hun chef.

Gezien

Christa Derks

Een tijd geleden kreeg ik van Mevrouw van Eyl een stapeltje knipsels. Op een ervan waren diverse oude potten afgebeeld. Deze potten bleken in Baarle opgegraven te zijn. Ze zijn in het Noordbrabants Museum te 's Hertogenbosch te zien, las ik.

Wij naar 's Hertogenbosch. Het museum is in de Verwerstraat nr. 41. Het gebouw is een monumentaal achttiende-eeuws stadspaleis. Wij moesten op de eerste etage zijn bij de historische afdeling. We liepen een lange gang door en bij een schilderij "Aanbidding der Koningen" naar links en daar de trap op. Boven vonden we een vitrine met vuistbijlen. We zaten dus goed. Een andere vitrine ging over bewoning in de steentijd. Daarin stonden allerlei potten en schalen. En wat staat daar tussen? Pot nummer 4, Marne-aardewerk, Baarle-Nassau. En even verder, nummer 6, Eierbecher, Baarle-Nassau. (Waarom men het Duitse woord gebruikt, weet ik niet.)

We liepen verder door die ruime zaal en zagen een paar maquettes van bewoning in de ijzertijd en de Romeinse tijd. Daar ontdekten we in de vitrine van "Merovingische Grafvelden" (430-751 na Chr.) een zilverschijf-fibula. Dat is een mantelspeld. Vindplaats Alphen. Er lag ook een glazen spinklosje uit Alphense bodem.

In het restaurant dronken we thee en keken naar de prachtige tuin.

Rare wereld... dingen liggen eeuwenlang in de grond in je woonplaats en komen dan in een vitrine terecht waar je ze eens rustig kunt bekijken.

Arme Amalia (45)

Goede gevers brachten in de voorbije periode weer een keur van voorwerpen en paperassen mee voor de verzameling van Amalia. Met genoegen vermelden we de volgende schenkingen.

Een schapenscheerdersschaar, drie bakvormen, een blauwdruk van een Baarlese schuur, een fraai gesneden houten fotolijst, een oude nieuwjaarswens, een aardenwerken asbakje, een verzameling bidprentjes, twee houten kleeuhangers, een zegelboekje met pachtvoorwaarden en zegels voor pachters van domeingoederen, een blikken reclamebord voor een sigarettenmerk, een vrome plaat met de "Belofte van Trouw aan Christus Koning", een deftig trouwpakoverhemd, een deegrol met ingesneden koekjesvormen, een bedpan en urinaal uit de ziekenzorg, een griffeldoos met inhoud, een koperen centenbakje om geld op te halen, een koperen sierpotje, een tinnen schaalje, twee kruisbeeldjes die bij de bediening gebruikt werden, een zakhorloge met doos en ketting, een fraai porceleinen wijwaterbakje, een kaarsendovertje, een bronzen belletje (souvenir van Waterloo), een bruinleren doosje, twee schoolschriften met oefeningen van coupeuselessen met een les- en werkboek, een lei, een goedgevuld schoolschrift van iemand die op school zijn best deed, een volledige baby-uitzet uit de jaren 1920-1930, een oude E.H.B.O.-doos, enkele gutsen en effers (lange dikke boren) van de klompenmaker, een sponningschaafje, een oude verfafbrander met een pompje er aan en een corset, nog verpakt in de originele doos.

De goede gevers waren: Mevr. Krom, Fons Willemsen, Mevr. Geerts-Boeren, Mevr. Van Aelst- Willemsen, Dhr. F. Diepstraten, Mevr. Van Eyl- van de Klashorst, de buurheemkring van Alphen via Karel Geerts en Louis Verschueren.

Heel hartelijk dank en tot de volgende keer.

Aanwinsten Bidoc (17)

Lida Luiten

Denk ook eens aan Amalia bij het opruimen van uw boeken, tijdschriften, knipsels, foto's, bidprentjes, enzovoort en breng op woensdagavond iets voor haar mee. Amalia bewaart uw schenkingen en stelt ze beschikbaar voor de gemeenschap. Wat zij het voorbije trimester zoal in ontvangst mocht nemen?

- Flandria Nostra (encyclopedie in vijf delen)
- In de kraam (schenking van mevr. v.d. Ven-Severijns)
- Traditionele boerderijen in Noord-Brabant, Dr. Ir. J.A. Hendriks
- Een twintigtal muziek- en liedboeken (schenking van dhr. Frans Broos)
- Topografische inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland (schenking van Stichting Floron)
- Videoband "Merkwaardige momenten in Merksplas 1945-1960" (schenking van Heemkring Markblas)
- Openbaar Kunstbezit, 23 delen (schenking van mevr. A. v. Eijl)
- Vlaams Kwartierstatenboek, deel 1, 1969 (schenking van dhr. Frans Broos)

Bedankt!

Wat was en wat komt

Wat biedt de achteruitkijkspiegel?

De eerste zondag van mei bracht niet wat we er van gehoopt hadden. Hoezo niet? Wij hadden de hoop dat heel veel mensen zouden komen snuffelen in onze honderden uitgestrooide foto's. Maar Baarle gonsde die dag van de activiteiten en het was prachtig weer. De mensen hadden wel wat anders te doen. Op de eerste zondag van juni liep het ook niet storm omdat Ons Weekblad de aankondiging niet plaatste. Toch werd onze foto-zoek-actie een succes. Ruim 550 namen en andere gegevens konden we achterhalen. Een groot deel van de oplossingen danken we aan Lisette en Marcel Gulickx, Gust Haagen, Louis Verschueren, Fons Willemsen en Frans Broos. Die hebben gepuzzeld! Ook veel dank aan alle anderen die oplossingen aandroegen.

Onze nachtegalentocht op 8 mei werd een enorm succes. . . , voor de muggen! Die hadden feest. De nachtegalen blijkbaar niet. Ze lieten zich slechts heel even horen. Antoon is daarna nog vier keer gaan luisteren. Zonder succes. Zijn bericht daarover – dat was met de groep deelnemers afgesproken – werd niet geplaatst in Ons Weekblad. Sorry! Leden van Natuurvereniging Mark en Ley hoorden later in hetzelfde gebied zeven nachtegalen. Ze zitten er dus echt wel.

Op zaterdag 17 mei sprongen we op de fiets en peddelden we met een “natje en een droogje” vanuit de lucht naar Meersel-Dreef. De koffie in de nieuwe kloostertaverne smaakte goed. Toen voorzitter Ad de Pater Gardiaan eenmaal gevonden had, verzorgde deze gastheer een zeer goede rondleiding in de kerk, de oudste delen van het klooster en de Mariatuin. De combinatie van heldere informatie, een vrolijke noot en een bezinnend element deed het goed. Na afloop waren we het er volkomen over eens: op deze wijze heb je met een minimum aan organisatie voor een grote groep leden een goede uitstap.

Veertien vroege vogels waren op 15 juni om 5.30 uur present voor de zangvogeltjestocht. De wandeling ging door het gevarieerde landschap achter Schaluinen. Daar waren de vogels behoorlijk actief. Toch valt te overwegen om de vogeltocht van mei-juni een uur vroeger te laten beginnen. Je moet eigenlijk

al buiten zijn als het licht begint te worden. Dan is de vogelwereld op zijn uitbundigst.

Met veertig mensen trokken we naar Leuven op zaterdag 21 juni. Het weer was geweldig. Herman had een uitgekiend programma in elkaar gezet en Antoon was daar zodanig ingedoken dat hij als tweede gids kon optreden. We mogen

van een echte heemreis spreken omdat op meerdere plaatsen in deze prachtige stad een verbinding gemaakt kon worden met Baarle. Het sterkst was die bij ons bezoek aan de graftombe van Hertog Hendrik I, de grondlegger van onze enclaves. Over het middagmaal in de Domus-herberg viel maar één klacht te horen: “Het is te veel! We kunnen het niet op!”

Op zondag 6 juli waren alle foto's uit de Benedenzaal van ons Heemhuis verdwenen en opende Christa Derks zelf haar tentoonstelling: “Het begint met een potlood”. Haar kleine fijne creatieve werkjes zijn nog tot half september te zien.

Voor donderdag 17 juli stond er een avondwandeling op het programma. Een twintigtal deelnemers liet zich naar de Eikelenbosch dirigeren. Daar richtte de

aandacht zich op ongeveer twintig verschillende plantensoorten die links en rechts in berm en slootkant stonden. Van al deze planten had de gids een legende, een volksverhaal, een stukje bijgeloof en een oude gebruikswijze als voedselplant of geneeskruid. Het werd een sfeervolle wandeling onder dreigende luchten en een sprankelende regenboog.

Wat zien we in de vooruitkijker?

Op de eerste zondag van september presenteren we traditiegetrouw onze Heemkalender. Wat zal voor 2004 het jaarthema zijn? Benieuwd? Kom dan naar de presentatie.

Zaterdag 13 september organiseren we een fietsmiddag. Die staat in het teken van “2003, Jaar van de Boerderij”. We bezoeken dan enkele zeer bijzondere huizen (voormalige boerderijen) die een indrukwekkende bouw- en bewoningsgeschiedenis hebben.

De eerste zondag van oktober - of misschien op een ander moment in de buurt - openen wij de speciale tentoonstelling: “Grillige Grenzen”. De Provincie Antwerpen stelt deze tentoonstelling beschikbaar. Die opening wordt heel bijzonder omdat ze samenvalt met het Cultuurweekend “Grensincidenten”. Zorg dat U er bij bent!

Wandelen doen we natuurlijk ook weer. Op zaterdag 11 oktober organiseren we een lange najaarstocht. Als basisroute houden we de “Strumptwandeling aan. Die is heel gevarieerd en ongeveer 17 km. lang. Net genoeg om de spieren goed los te maken.

Op dinsdag 18 november hopen we veel belangstellenden bijeen te krijgen voor een lezing over de historie van onze boerderijen. U begrijpt dat deze avond ook een bijdrage is aan het thema “2003, Jaar van de Boerderij”.

In de periode oktober, november en december loopt steeds de tentoonstelling “Grillige Grenzen”.

Volgens mij hebben we zo voldoende teruggeblikt en vooruitgekeken. U hebt weer veel kansen om deel te nemen aan onze activiteiten. Amalia's bestuur verwelkomt U graag.

Activiteitenkalender

September 2003

Zon 07	10.30-12.30	Open zondag en tentoonstelling Presentatie Heemkalender
Zon 07	13.30-16.00	Tentoonstelling met creatief werk
Zat 13	13.00-17.00	Fietstocht langs monumentale boerderijen in Baarle

Oktober 2003

Zon 05	10.30-12.30	Open zondag en tentoonstelling
Zon 05	13.30-16.00	Tentoonstelling
Zat 11	09.00-15.00	Lange wandeling (Strumpt)

November 2003

Zon 02	10.30-12.30	Open zondag en tentoonstelling
Zon 02	13.30-16.00	Tentoonstelling
Din 18	20.00	Lezing over boerderijen

December 2003

Zon 07	10.30-12.30	Open zondag en tentoonstelling
Zon 07	13.30-16.00	Tentoonstelling
Din 16	19.00	Kerstanimatie

van w i r s k a a n t e